

Nasljeđe i značaj Milutina Farkaša za tamburašku tradiciju u Hrvatskoj

---

Božić, Ivona

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Academy of Music / Sveučilište u Zagrebu, Muzička akademija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:116:946772>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Repository / Repozitorij:

[Academy of Music University of Zagreb Digital Repository - DRMA](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU MUZIČKA AKADEMIJA

VIII. ODSJEK

IVONA BOŽIĆ

NASLJEĐE I ZNAČAJ MILUTINA FARKAŠA
ZA TAMBURAŠKU TRADICIJU U
HRVATSKOJ

DIPLOMSKI RAD

ZAGREB, 2021.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU MUZIČKA AKADEMIJA

VIII. ODSJEK

NASLJEĐE I ZNAČAJ MILUTINA FARKAŠA
ZA TAMBURAŠKU TRADICIJU U
HRVATSKOJ

DIPLOMSKI RAD

Mentor: dr.sc. Jelka Vukobratović, asist.

Studentica: Ivona Božić

Ak. god. 2020./2021.

ZAGREB, 2021.

DIPLOMSKI RAD ODOBRILO MENTORICA

dr.sc. Jelka Vukobratović, asist.

_____

Potpis

U Zagrebu, _____

Diplomski rad obranjen _____ ocjenom _____.

POVJERENSTVO:

1. _____

2. _____

3. _____

OPASKA:

PAPIRNATA KOPIJA RADA DOSTAVLJENA JE ZA POHRANU KNJIŽNICI

MUZIČKE AKADEMIJE ZAGREB

Sažetak

Ovaj rad doprinosi znanju o povijesti tamburaštva, o ulozi lika i djela Milutina Farkaša u toj povijesti te starim tamburama koje su kvintno ugođene, tzv. farkašicama koje se danas rijetko upotrebljavaju. Dio rada posvećen je općoj povijesti tambure i tamburaškim sustavima s naglaskom na tambure farkašice koje su danas gotovo izumrle. Bitno je naglasiti da glavnu zaslugu populariziranja ovih glazbala ima Milutin pl. Farkaš koji je autor prvog metodičkog udžbenika pisanog za tambure farkašice i po kojem su farkašice dobile ime. Osim udžbenika, autor je mazurke za klavir pod naslovom „Tihi sancii“ čija je formalna analiza napravljena zbog vrijednih podataka koji će pridonijeti ovome radu. Uz tu skladbu, poseban dio čine i Farkaševe obrade pa je napravljen popis raznih skladbi pisanih za tamburu solo, tamburaške kvartete i tamburaški orkestar, a sve te skladbe čuvaju se u Odsjeku za povijest hrvatske glazbe Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Farkaš se osim kompozicijom i aranžerstvom bavio dirigentskim i pedagoškim radom. Kako je već spomenuto, danas se rijetko svira na tamburama farkašicama, a jednako je tako bilo i problematično doći do svih kulturno- umjetničkih društva i udruga koje ih danas koriste, no ipak došlo se je do nekih bitnih informacija. Osim toga, važno je naglasiti da je umijeće sviranja na farkašicama stavljeno na listu Ministarstva kulture kao nematerijalna kulturna baština Republike Hrvatske. Za potrebe ovog rada napravljen je intervju s organizatorom Farkašijade (festivala na kojem se svira na tamburama farkašicama), Ivanom Šikićem, koji je do sada bio predsjednik Kulturno-umjetničkog društva Zora gdje se aktivno sviraju farkašice.

Ključne riječi: Milutin Farkaš, Tambure Farkaševog sustava, Farkašijada, Umijeće sviranja tambura farkašica

Summary

This thesis contributes to the knowledge of tambura playing as well as the life and work of Milutin Farkaš and old tamburas which are tuned in fifths, also known as the "Farkašice". A part of the thesis is dedicated to a general history of the tambura and tambura systems with an emphasis on the "Farkaš" tambura which are rarely in use today. It is important to emphasize that the main role in popularizing this instrument belongs to Milutin pl. Farkaš, having written the first method textbook for this type of tambura and after whom the tambura was named. Besides the textbook he is the author of mazurka for piano named "Tihi sancij" for which I have done a formal analysis because of the valuable contribution it will add to this thesis. Along with the mazurka a special part of Farkaš's opus are his arrangements of different musical pieces written for solo tambura, tambura quartets and a tambura orchestra. All of his work is kept in the Department for the History of Croatian Music of the Croatian Academy of Arts and Sciences. Besides his compositions and arrangements, Farkaš also worked as a conductor and a pedagogue. As mentioned above, the "Farkaš" tambura is rarely used today, so it was problematic to collect information from all the cultural societies that still use them today but I managed to obtain certain important data. It is also important to emphasize that the art of playing on a "Farkaš" tambura was declared as an intangible cultural heritage of Croatia by the Croatian Ministry of Culture. For the purpose of this thesis I conducted an interview with the organizer of "Farkašijada" (a "Farkaš" tambura playing festival), Ivan Šikić who is the president of the Folklore Society "Zora" where the "Farkaš" tambura is actively played.

Key words: Milutin Farkaš, "Farkaš" system tamburas, Farkašijada, The art of playing the "Farkaš" tambura

Sadržaj

1. Uvod.....	6
2. Kratak pregled povijesti tambure i tamburaštva	8
3. Tamburaški sustavi	10
4. Farkašev sustav tambura	11
4.1. Izrada i izgled tambura Farkaševog sustava	16
4.2. Početci tamburaštva na tamburama Farkaševog sustava	20
5. Glazbeno djelovanje Milutina pl. Farkaša	22
5.1. Biografija Milutina Farkaša	22
5.2. Farkaš kao dirigent tamburaškog ansambla „Kolo“	25
5.3. Milutin pl. Farkaš kao skladatelj	28
5.4. Analiza skladbe „Tihi sancij“	29
5.5. Farkaševe obrade djela za tambure.....	34
5.6. Usporedba Farkaševe „Upute u tamburanje“ sa suvremenim tamburaškim školama ...	44
6. Tradicija sviranja na tamburama farkašicama danas	47
6.1. Umijeće sviranja na farkašicama kao nematerijalna kulturna baština.....	47
6.2. Folklorna društva u Hrvatskoj i inozemstvu koja koriste tambure Farkaševog sustava	48
6.3. Farkašijada.....	52
7. Zaključak.....	56
8. Literatura.....	58
9. Prilozi	61
9.1. Popis slika.....	61
9.2. Popis tablica.....	62
9.3. Transkript razgovora s Ivanom Šikićem.....	63
9.4. Note skladbe „Tihi sancij“	66

1. Uvod

Nasljeđe i značaj Milutina Farkaša za tamburašku tradiciju izabrala sam kao temu svog diplomskog rada prvotno iz osobnih razloga, s obzirom na interes za tamburaštvo od djetinjstva pa rad u neku ruku predstavlja krajnji produkt mog tamburaškog obrazovnog puta. S druge strane, ovaj rad će omogućiti nove uvide svima zainteresiranima s obzirom da je tema dosada slabo proučavana i ne postoje prethodna istraživanja koja se na cjelovit način bave djelovanjem Milutina Farkaša i odjekom njegovog rada na tamburašku tradiciju u prošlosti i danas.

Cilj ovog rada je produbljivanje znanja o Milutinu Farkašu, glazbeniku, skladatelju, glazbenom pedagogu i organizatoru, najvećem zagovaratelju tambura „farkašica“, čije je djelovanje u sklopu ovog rada promatrano u kontekstu njegovog doprinosa tamburaštvu te je promatrano i održavanje tradicije muziciranja na tamburama farkašicama u sadašnjosti. Prvi dio rada posvećen je općoj povijesti tambure i tamburaškim sustavima gdje se poseban naglasak stavlja na kvintne dvoglasne tambure, najčešće nazivane tamburama Farkaševog sustava, odnosno „farkašicama“.

Drugi dio rada posvećen je glavnom zagovaratelju tog sustava tambura, Milutinu pl. Farkašu po kojem su i same tambure kasnije dobile ime. Priložena je formalna analiza jedine njegove sačuvane skladbe, klavirske mazurke pod naslovom „Tihi sancii“. Skladba je pronađena u ostavštini Milutina Farkaša na Odsjeku za povijest hrvatske glazbe Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Ono što je bitno za njegov pedagoški rad je autorstvo prve tamburaške škole pod nazivom „Kratka teoretičko – praktička uputa u tamburanje po kajdah“ koju sam zbog uvida u razvoj tamburaške metodike usporedila s mnogo mlađom knjigom „Škola za tambure 1, kvartnog G – D sustava“ Željka Bradića i Siniše Leopolda.

Nakon pregleda djelovanja Milutina Farkaša i razvoja sustava tambura u prošlosti, rad donosi uvid u aktivno sviranje na tamburama farkašicama danas. Prije svega valja reći da je umijeće sviranja na tamburama farkašicama dobilo status nematerijalne kulturne baštine Republike Hrvatske na nacionalnom popisu pri Ministarstvu kulture, što dokazuje kontinuitet tradicije i potrebu za njenim nastavkom. Također, sviranje na farkašicama se danas njeguje u tek malom broju glazbenih udruga, pa sam nastojala sakupiti informacije o svim takvim aktivnim društvima. Zadnji dio poglavlja čine informacije o festivalu na kojem se svira i pleše na i uz tambure farkašice. Riječ je o „Farkašijadi“ koja postoji od 2015. godine i kontinuirano je održavana do 2020. kad je prekinuta zbog pandemije. Osim iz programa i internetske stranice

festivala, informacije o Farkašijadi i današnjoj praksi sviranja farkašice prikupljene su putem intervjua s organizatorom i bivšim predsjednikom Kulturno-umjetničkog društva „Zora“ u Adamovcu Ivanom Šikićem, čiji je puni transkript priložen na kraju rada.

2. Kratak pregled povijesti tambure i tamburaštva

Poviješću tambure su se dosada bavili mnogi autori poput Kuhača, Andrića, Njikoša, Ferića, Leopolda i drugih. Prema Leopoldu (1995.) smatra se da je tambura došla iz Turske na područje Balkana između 14. i 15. stoljeća. Kako je to kordofono drveno glazbalo sa žicama, naravno da su slična glazbala postojala i ranije, no tamburu najviše povezujemo s lutnjom. Kratkovrata lutnja razvila se u gitaru, a dugovratu su Turci na naše područje uveli kao tamburu (Leopold, 1995: 13). Preteča suvremene tambure bila je samica. Samica je solističko glazbalo poznata pod imenima „danguba“, „tikvara“, „potpalac“ itd. U povijesti se svirala za vrijeme radova na polju, kao pratnja plesu ili jednostavno onda kad je trebalo skratiti vrijeme pri radnji nekog monotonog posla. (Ferić, 2011: 30).

Za prijelaz tambure iz solističkog u orkestralno glazbalo, jedna od najvažnijih godina je 1847. Te je godine Pajo Kolarić u Osijeku oformio skupinu amaterskih svirača tambure te s time počinje djelovati prvo tamburaško društvo, tj. tamburaški sekstet. Bitno je reći da su tamburaški ansambli postojali i prije, pa tako Andrić piše da su se prvi mogli pojaviti već krajem 18. stoljeća (Andrić, 1962: 4), no Kolarićev sekstet je taj koji je ušao u povijest zbog toga što su o tome postojali podaci. (Hadžihusejnović Valašek u Konfic, Konfic, Vukobratović, 2014: 10). Nakon Kolarićevog seksteta bitno je spomenuti Tamburaško društvo „Hrvatska lira“ osnovano 1883. godine. Društvo je pokrenuo Mijo Majer, a činili su ga studenti te je imalo i svog dirigenta. Važno je ukazati na to da je u to vrijeme u Križevcima postojao tamburaški zbor studenata koji su studirali na „Kraljevskom gospodarskom i šumarskom učilištu“. Radilo se o tamburaškom zboru gdje je lako moguće da su neki studenti došli iz osječkih tamburaških krugova. Smatra se da je ovaj zbor postojao i prije Majerovog jer je osnovan 1872. godine u sastavu društva „Plug“ koje se bavilo raznim aktivnostima poput skupljanja i bavljenja stručnim časopisima, glazbenim i drugim djelatnostima. Društvo je nastupalo pod imenom „Tamburaški zbor Plug“. (Konfic, Konfic, Vukobratović, 2014:12 – 14).

Valja spomenuti par tamburaša koji su dali veliki doprinos tamburi kao orkestralnom glazbalu, a porijeklom su iz Osijeka. Prvi od njih bio je već spomenuti Pajo Kolarić (17. siječnja 1821. – 14. studenog 1876.). Pajo je prema riječima Franje Kuhača bio „ishitralac hrvatskih pjevnih melodija i vješt tamburaš.“ (Kuhač, 1994: 247). Bio je ilirac, a uz sviranje tambure bavio se skladanjem i pjevanjem (isto). Druga bitna osoba bio je Ivan Sladaček (1820. – 1899.). On je bio učitelj glazbe i orguljaš. Prema Kuhačevoj uputi napisao je prvu partituru za tamburaški zbor. (Njikoš, 2011: 68). Treća osoba je Mijo Majer (9. ožujak 1820. – 21. ožujak

1899.), student filozofije koji je zbog studija otišao u Zagreb. Još kao student u Zagrebu osnovao je tamburaški zbor, a zatim kasnije Tamburaško društvo „Hrvatska lira“ koje je sačinjavalo dvanaest svirača uz dirigenta. Bavio se i skladanjem. Imao je veliko poštovanje prema Paji Kolariću koji je imao velikog utjecaja na Miju. (Njikoš, 2011: 76). Upravo je Mijo Majer prvi konstruirao sistem tambura koji je kasnije prozvan „Farkaševim“ i koji je u fokusu ovog rada. Zbog toga se često ističe da je nepošteno što se tambure Farkaševog sustava zovu po Milutinu Farkašu, a ne po Majeru, no kao argument u prilog Farkašu treba reći da je on prvi razradio i opisao sistem dvoglasnih tambura u svojoj „Uputi u tamburanje“, time ostavivši pisani dokument s analizom tog sustava.

Konačno, još jedan Osječanin, muzikolog i etnomuzikolog Franjo Kuhač je imao zasluge za napredak tambure kao jedan od njenih prvih istraživača (20. studeni 1834. – 18. lipanj 1911.). Bio je cijenjen među krugovima tamburaša, a prisustvovao je i prvom tamburaškom kongresu. (Njikoš, 2011: 70 – 72).

3. Tamburaški sustavi

Već je rečeno da su od 19. stoljeća tambure u Hrvatskoj udruživane u ansamble, ali se ne zna puno o sistemu kojeg je koristio Kolarićev i raniji ansambli. Prvi poznati i razrađeni sistem ugodbe tambura je tzv. Farkašev. Radi se o tamburama koje su dvoglasno kvintno ugođene. Nakon dvoglasnih tambura slijedi troglasni sustav tambura koje su bile ugođene kvintno, a poznate su još kao Jankovićev sustav. Te troglasne tambure u Hrvatskoj je prvi počeo koristiti Alfonso Gutschy krajem 19. stoljeća, koji je htio unaprijediti dvoglasne farkašice pa im je dodao još jedan par žica. Ipak, prve troglasne tambure nisu dobile ime po svojem „izumitelju“, već po glavnom zagovaratelju Slavku Jankoviću koji je promicao ovaj sustav tambura nakon Drugog svjetskog rata.

Danas na ovim tamburama povremeno svira Tamburaški orkestar Hrvatske radiotelevizije. (Ferić, 2011: 66). U isto vrijeme kad je bio aktualan troglasni Jankovićev sustav, početkom 20. stoljeća pojavljuje se i četveroglasni kvartni G – D sustav. Isprva su prva i druga bisernica u G – D sustavu bile ugođene na način da im je prva prazna žica bila ton d^2 , a razlog tome može biti da su rađene prema uzoru na ranije sustave, no kasnije su bisernice isto kao i bračevi i čela bili ugođeni na ton g^1 odnosno g^2 . (Ferić, 2011: 78 - 81). Osim kvartnog G – D sustava, postoji i kvartni A – E sustav koji se počeo razvijati početkom 20. stoljeća. Razlika između kvartnog G – D i kvartnog A – E sustava je naravno ugodba praznih žica, no ima i par drugih bitnih stvari. Naime, u kvartnom G – D sustavu treća bisernica je ugođena na ton d^2 s time da je isprva transponirala u F, a danas transponira u G. Zbog toga se sustav zove G – D sustav ugodbe tambure. U četveroglasnom A – E sustavu, treća bisernica ne transponira. Osim kod bisernica, razliku čini i instrument koji se u G – D sustavu zove čelović, a u A – E sustavu, E – brač. Kao i bisernica, čelović je transponirajući instrument. Isprva je bio transponirajući u F, a zatim u G što je ostalo i danas, no razliku čini to što se u četveroglasnom A – E sustavu javlja instrument iste funkcije, no različitog naziva. Radi se o instrumentu koji se zove E – brač, a ugođen je na ton e^1 . (Ferić, 2011: 105 – 108). Danas je četveroglasni A – E sustav najzastupljeniji, no u nekim mjestima i školama se još uvijek koristi pretežito kvartni G – D sustav. Profesionalni i školovani tamburaši smatraju da je A – E sustav pogodniji za solističko sviranje te prevladava mišljenje da bi se barem u školstvu sustav tambura trebao standardizirati.

4. Farkašev sustav tambura

Najstariji poznati sustav ugodbe tambure u Hrvatskoj je Farkašev. Ime je dobio po svom glavnom zagovaratelju Milutinu pl. Farkašu, premda je njegov konstruktor bio Mijo Majer, kao što je već prethodno rečeno. (Leopold, 1995: 22). Riječ je o tamburama u dvoglasnoj kvintnoj ugodbi. „Farkašice“ su po boji tona najsličnije tamburi samici, neke su gitarskog, a neke kruškolikog oblika. (Isto, str. 23). Prema Farkaševoj „Uputi u tamburanje“, tamburaška društva njegova vremena brojala su osam vrsta tambura, a to su bile: prva bisernica (zvala se još i primašica, zlatna tamburica), druga bisernica poznata kao kontrašica (šara), brač prvi (solo), brač drugi, brač treći, bugarija prva, bugarija druga i berde. Za bisernice i bračeve Farkaš je rekao da ih se zove jednim općenitim imenom, a to je tambure „primašice“ dok se ostale tambure, u ovom slučaju prvu i drugu bugariju i berde, zovu „sekundašice“. (Farkaš, 1894: 6).

Farkaš ih je vrlo vjerojatno podijelio tako jer „primašice“ sviraju melodiju, a „sekundašice“ ritam, prateći melodiju. Iako se generalno govori da su dvoglasne, tambure „farkašice“ zapravo mogu biti jednoglasne, dvoglasne, troglasne pa čak i četveroglasne, jer ovisno o vrsti tambure, skoro svaka zvuči drugačije. Bisernice i prvi brač imaju sve 4 žice ugođene unisono, i dok je kod bisernica u pitanju ton d^2 , kod prvog brača je to d^1 , pa bi se one mogle smatrati jednoglasnima. Drugi i treći brač su dvoglasni te im žice glase d^1 i g . Prva bugarija je troglasna sa žicama koje zvuče $g^1 - d^1 - h$. Druga bugarija također je troglasna, no njezine žice su malo drugačije postavljene, pa se ovdje radi o tonovima $d^1 - h - g$. Farkaševa berda zove se berdeta, a radi se o žicama koje zvuče $d - D - g - G$, pa se upravo u tom slučaju može govoriti o četveroglasnoj tamburi. (Ferić, 2011: 45 – 61).

Prema Feriću, naknadno je u tamburaško društvo uveden dvoglasni transponirajući čelović sa žicama $g - c$ koji je transponirao u F . Osim čelovića, nalazimo i čelo (ručno ili stojeće) koje je dvoglasno sa žicama $d - G$. Uoči Drugog svjetskog rata, bisernice i prvi brač bili su dvoglasni zbog proširenja opsega, a nakon toga se u tamburaško društvo uvodi i treća bisernica transponirajuća u F . Prazne žice dvoglasnih bisernica su $d^2 - g^1$, dok je dvoglasni prvi brač isti kao i drugi i treći, sa žicama koje zvuče $d^1 - g$. Čelović je transponirajući instrument za kvintu niže pa su pisani tonovi npr. $g - d^1$ zvučali kao $C - g$. Osim čelovića, transponirajuća je bila treća bisernica kod koje su pisani tonovi zvučali kvartu više. (Isto, str. 45). Na primjeru bi tonovi $g - d^1$ zvučali kao $c^1 - g^1$.

Bisernice farkaševog sustava dijele se na prvu bisernicu koja svira glavnu melodiju, dok druga bisernica (kontrašica) svira prateću melodiju. Tonovi se pišu oktavu niže od onoga kako stvarno zvuče. Ove bisernice su gitarskog oblika, a glavna karakteristika bisernica Farkaševog

sustava je to što iako sve prazne žice isto zvuče, daljnji tonovi nisu isti, odnosno bisernice su kromatsko – dijatonski ugođene. Tonovi prve dvije žice kreću kromatski od pisanog tona d¹ do pisanog tona g¹, a zatim slijede tonovi G – dur ljestvice sve do najvišeg tona na bisernici. Druge dvije žice kreću kromatski od pisanog tona d¹ do pisanog tona ais¹, a zatim slijedi skok za malu tercu na pisani ton cis², nakon kojeg nastupa pomak od dva uzastopna cijela stepena. Iza toga opet slijedi skok za malu tercu pa pomak od cijelog stepena. (Ferić, 2011: 46).

Bisernica (primašica) ima u orkestru funkciju jednog od najpotrebnijih glazbala, a zbog svog intenzivnog zvuka Farkaš smatra da je njezina uloga svirati vesele i živahne narodne koračnice i plesove, tj. da ona nije za sviranje solo fragmenata i sentimentalnih popijevaka. Zadatak osobe koja svira bisernicu je taj da svira što čišće te da pazi na svu dinamiku zapisanu u notama baš zato što izvodi glavnu melodiju. Ima istu funkciju kao prva violina u gudačkom sastavu. (Farkaš, 1911: 32). Razlike između bisernice i kontrašice (druge bisernice) u načinu sviranja nema. Prema Farkašu: „Kaže se da tko zna svirati bisernicu, mora znati i kontrašicu“. Kontrašica svira najčešće melodiju bisernice prateći ju za tercu niže, a njezina je uloga ista kao kod druge violine u gudačkom sastavu/orkestru. Farkaš tvrdi da bez kontrašice orkestar nije pun te da se bez nje osjeti praznina u cijelom harmonijskom suzvučju. (Farkaš, 1911: 39).

Slika 1: Bisernice Farkaševog sustava u vlasništvu KUD-a „Preporod“, Dugo Selo (fotografirano u prostoru KUD-a „Preporod“, Dugo Selo)

U Farkaševom sistemu brač prvi je kruškolikog oblika te najčešće svira istu melodiju kao i bisernica (brač zvuči oktavu niže od bisernice) ili neku solističku melodiju. Ugođen je

kromatsko – dijatonski na isti način kao i bisernice. (Ferić, 2011: 47). Farkaš tvrdi da je on najpotrebnije glazbalo tamburaškog zbora/orkestra, a zbog svog tona koji nije tako intenzivan kao kod bisernice, može izvoditi solo dijelove skladbe u orkestru ili nekom sastavu poput kvarteta. Također, može izvoditi cijelo djelo solo uz pratnju nekog drugog glazbala, npr. klavira. U većem sastavu često izvodi isto što i bisernica samo oktavu dublje s time da mu lijepo leže tužne i sentimentalne popijevke zbog kvalitete tona. (Farkaš, 1911: 41). Drugi i treći brač također su kruškolikog oblika, a sviraju prateću melodiju prvom braču pa se time dobiva troglasje u svirci. Imaju proširen opseg od kvinte u odnosu na prvi brač. Ugođeni su kromatski tako da se na prve dvije žice svira kromatski tonovi D – dur ljestvice, a na druge dvije žice kromatski tonovi G – dur ljestvice. (Ferić, 2011: 48). Treći brač nešto je veći od drugog i on najčešće svira tercu ili sekstu naspram prvog brača. Drugi i treći brač potrebni su tamburaškom orkestru zbog svojih naizmjeničnih sviranja raznih figura i glazbenih sastavnica poput uklona i modulacija tvoreći zajedno s prvim bračem razne harmonije i suzvučja. (Farkaš, 1911: 47).

Slika 2: Bračevi Farkaševog sustava u vlasništvu KUD-a „Preporod“, Dugo Selo
(fotografirano u prostoru KUD-a „Preporod“, Dugo Selo)

Prema Feriću (2011.) sviraču je bilo omogućeno da uz pomoć transponirajućih glazbala poput čelovića i treće bisernice sviraju istom tehnikom različito ugođenu tamburu ili čak neko drugo glazbalo. Transponirane dionice glazbala imaju naspram drugih dionica jednu snizilicu manje, tj. jednu povisilicu više. Na konkretnom primjeru, dok svi sviraju skladbu u B – duru,

transponirajućim instrumentima skladba će biti u F – duru. Jednostavno rečeno, tambure Farkaševog sustava transponiraju ili za kvartu više ili za kvintu niže.

Bugarija prva u Farkaševom sistemu je gitarskog oblika. Ima četiri žice s time da je prva žica dvostruka. Suzvučje njenih praznih žica čini sekstakord G – dura s tonovima h – d – g. Na bugariji su se svirali durski i molški akordi, durski i smanjeni septakordi, a ugođena je kromatski. (Ferić, 2011: 52 – 54). Na prvoj bugariji ne sviraju se melodije, već isključivo ritamska pratnja u raznim trozvucima. Prema Farkaševim uputama, bugarijaš bi hvatove akorada trebao znati napamet. (Farkaš, 1911: 47). Sve akorde, pisane u raznim ritmovima i notnim vrijednostima, bugarijaš treba kucati¹, a nikako ne trzati.² Također, mora se paziti da se svi tonovi akorda konkretno uhvate da se čuje potpuni akord. (Farkaš, 1894: 30).

Bugarija druga slična je prvoj bugariji, ali ipak malo veća. Također, ima četiri žice gdje je prva žica dvostruka. U povijesti se svirala u tamburaškim zborovima/orkestrima, ali ponekad je služila kao pratnja nekom pjevaču. Česta melodijska linija koju izvodi druga bugarija je sviranje u rastavljenim akordima. Suzvučje njenih praznih žica čini kvintakord G – dura, a ugođena je kromatski. (Farkaš, 1894: 34 – 35). Postoji i treća bugarija među farkašicama. Kao i druge, gitarskog je oblika, ali veća nego prva i druga. Njezine prazne žice zvuče kao sekstakord D – dura. Ugođena je kromatski na isti način kao i ostale bugarije. (Ferić, 2011: 57 – 58).

---

¹ Potez desne ruke trzalicom po žici odnosno jedan udarac po žici prema dolje ili gore.

² Brzi pokret desne ruke trzalicom po žici gore-dolje.

Slika 3: Bugarije Farkaševog sustava u vlasništvu KUD-a „Preporod“, Dugo Selo

(fotografirano u prostoru KUD-a „Preporod“, Dugo Selo)

Prema Feriću (2011.), pred kraj 19. stoljeća skladatelj Milan Stahuljak u razvijeniji Farkašev sastav uvodi čelo-brač i čelo-berde. Ti su instrumenti ukrašavali pratnju raznim akordičkim i neakordičkim tonovima, ponekad su svirali melodiju, no najčešće su svirali basovsku dionicu, kao i berde, samo za oktavu više. Note za ove instrumente pisane su u basovom ključu te su zvučale onako kako se i pišu, a instrumenti su bili ugođeni kromatski. (Ferić, 2011: 59 – 60).

U porodici tambura berde je najveće glazbalo od svih tambura. Ima četiri žice, a sviraju se dvije po dvije žice pa se čuje u isto vrijeme ton u oktavi. Kod berde se koristi bas ključ, a note se rijetko trzaju. (Ferić, 2011: 61). „Berdetaš je temelj i duša svakomu sboru, po njemu valja da se ravnaju i primaši i bugarijaši“ napisao je Milutin Farkaš u svojoj uputi u tamburanje. (Farkaš, 1894: 40). Također, smatrao je da berde treba svirati samo onaj tko je glazbeno nadaren i vješt.

Slika 4: Berde Farkaševog sustava u vlasništvu KUD-a „Preporod“, Dugo Selo

(fotografirano u prostoru KUD-a „Preporod“, Dugo Selo)

4.1. Izrada i izgled tambura Farkaševog sustava

O izradi tambura farkašica, saznajemo iz jednog članka Božidara Širole iz 1933. godine. Širola piše o obitelji, točnije o ocu i sinu Sokolović iz sela Tugonica kraj Zlatara u Hrvatskom Zagorju koji su izrađivali tambure. Uz stolarske alate koje su posjedovali, napravili su i vlastiti alat koji im je bio koristan u izradi tambura. Od vrsti drva, za izradu korpusa koristili su javor, topolovinu, jablan i jalševinu. Za izradu vrata tambure, koristilo se drvo bukve, trešnje ili javora. Prednja daska korpusa tambure radila se od guste jelovine. Prva bisernica i kontrašica radile su se iz jednog komada drveta, dok se kod bugarije zadnja daska radila od javora, a prednja od jelovine. (Širola, 1933: 197 – 205).

Mihael Ferić u svojoj knjizi donosi mjere majstora tambure S. M. Gilga iz mjesta Novo Čiče blizu Velike Gorice, prema kojima će se opisati konstrukcijske specifikacije tambura Farkaševog sustava te ih usporediti sa sustavima tambura koji su se pojavili u Farkaševo vrijeme ili neposredno poslije. U Farkaševom sustavu dužina tijela s vratom prve bisernice iznosi 440 mm. Druga bisernica (kontrašica) iste je veličine, no ima nešto veće tijelo i otvor naspram prve bisernice. Treća bisernica koja je naknadno uvedena još je veća i njena dužina iznosi 480 mm. Duljina tijela s vratom kod prvog i drugog brača iznosi 720 mm. Slično odnosu između bisernica, treći brač ima veći otvor i tijelo u odnosu na prvi i drugi te je dužina njegovog tijela s vratom 740 mm. Dužina tijela s vratom kod čelovića iznosi 800 mm. Kod prve bugarije duljina tijela s vratom je 730 mm, kod druge 790 mm, a kod treće 820 mm. Duljina tijela s vratom kod ručnog čela ista je kao i kod treće bugarije, a duljina berde iznosi 1580 mm. Uspoređujući duljinu tijela i vrata Farkaševe tambure s kasnijim sustavima, lako se zaključuje kako se dimenzije i nisu nešto previše mijenjale, odnosno da se radi uglavnom o razlici do par centimetara.

Analizirajući troglasni kvintni (Jankovićev) sustav, može se zaključiti da je on nešto manjih dimenzija od Farkaševog sustava tambura. Iznimku od tog pravila čini čelo koje je malo veće od Farkaševog, dok su berde istih dimenzija. Kad se Farkašev sistem usporedi s četveroglasnim kvartnim G - D sustavom, dimenzije su nešto veće u kvartnom sustavu (osim u prvoj i drugoj bisernici Farkaševog sustava koje su ipak malo veće). U usporedbi s četveroglasnim kvartnim A - E sustavom razlika je malo očitija jer su dimenzije kvartnog A – E sustava veće u odnosu na Farkašev sustav, no opet, radi se samo o pokojem centimetru. (Ferić 2011: 120 – 121).

Najpopularnija središta gradnje Farkaševih tambura bili su Sisak i Petrinja. Prvi graditelji tambure koji se spominju na tom području su iz obitelji Habijanec. (Ferić 2011: 443). Bezić u svom članku iz 2011. godine spominje tvornicu Janka Stjepušina. Stjepušin je bio učitelj koji je objavio tristotinjak tamburaških partitura. Izrađivao je razne tambure imajući na umu različite namjene: „Tako su kućarske i seljačke namijenjene seljačkim tamburaškim (školskim) zborovima, pučke — mlađim zborovima, narodne — malogradskim i obrtnim zborovima, građanske — gradskim i društvenim zborovima. Nakon toga sljede skuplje tamburice finije izrade, pa je i oznaka komu su namijenjene drukčija.“ (Bezić, 2011: 100).

Istraživanje ukazuje na činjenicu da je Stjepušin bio vlasnik, izdavač i glavni urednik hrvatskog tamburaškog zbornika pod imenom „Tamburica“ koji je izlazio od 1903. do 1913. godine. Osim tambura, Stjepušin je izrađivao trzalice i žice pa je često u tom zborniku stavljen cjenik njegovih proizvoda. Možda najpoznatija tvornica izrade tambura u Zagrebu bila je

tvornica Terezije Kovačić. O međusobnoj povezanosti aktera tadašnjeg tamburaškog svijeta svjedoči i to da je u Farkaševoj uputi u tamburanje kao prilog stavljen plakat s cijenama tambura i trzalica u tvornici Terezije Kovačić. U tvornici je isprva radio njezin suprug Mate Kovačić (1849. – 1888.), no nakon njegove smrti obrt je preuzela Terezija zadržavši radnika koji je naučio raditi po pravilima njenog supruga Mate. Zbog velikog broja napravljenih tambura u godini dana, pretpostavlja se da je tvornica imala više zaposlenika. (Jeić, 2010: 116 – 120). Osim tvornica Terezije Kovačić i Janka Stjepušina, u to vrijeme su djelovali još i graditelji poput Ivana Weisera, Ivana Cara, Stjepana Gilga i drugih. Pri posjetu KUD - u „Preporod“ u Dugom Selu, prilikom proučavanja velikog broja njihovih tambura, uočeno je čelo koje je rađeno u tvornici Terezije Kovačić.

Slika 5: Čelo Farkaševog sustava rađeno u tvornici Terezije Kovačić u vlasništvu KUD-a „Preporod“, Dugo Selo

(fotografirano u prostoru KUD-a „Preporod“, Dugo Selo)

Zanimljivo je da je, kad se pojavila konkurencija Farkaševom sustavu, Terezija Kovačić uz graditelje Janka Stjepušina, Andrije Cara i Tomaya i Tkalčića potpisala izjavu da neće graditi tambure drugog sustava dok se ne dokaže jednako vrijednim Farkaševom sustavu. Vrlo vjerojatno je postojao neki dogovor između Farkaša i spomenutih graditelja jer dok su oni potpisali izjavu da neće graditi druge tambure, u Farkaševim je uputama na posebnim stranicama bio cjenik tambura, trzalica i žica iz tvornice Terezije Kovačić, Tomaya i Tkalčića i Janka Stjepušina pa je moguće da im je pružao svojevrsnu „reklamu“ dok su oni njemu ostali vjerni. Krajem 19. stoljeća, točnije 1898. godine se pojavio troglasni sustav tambura čiji je tvorac bio Alfonso Gutschy, a kasnije su postale poznate kao „Jankovićeve tambure“. Troglasne tambure bile su „nasljednice“ tambura farkašica, a Slavko Janković ih je propagirao nakon Drugog svjetskog rata pa su po njemu dobile ime i po njemu su i danas poznate. Radi se o

kvintnim tamburama s dodanim parom žica, a tonovi se kreću kromatskim putem. Tzv. Jankovićeve tambure su imale kruškolik oblik, a isprva se radilo o pregrađenim dvoglasnim tamburama koje su se temeljile na Farkaševom sistemu.

Gutschy je tim korigiranjem htio proširiti opseg tambure i usavršiti tehniku sviranja. Milutin Farkaš bio je izrazito protiv tog prerađenog sustava tambura. Gutschy je 1897. godine objasnio kako je razvio te svoje tambure, uz što je objavio svoju korespondenciju s Farkašem te ocjene svojih tambura od strane velikih i važnih imena poput Franje Kuhača. Farkaš je rekao za Gutschyja da je „pun odviše učene glazbene teorije – ali vrlo slab praktičan tamburaš. U istom pismu navodi zašto ne podržava ove „prepravljene“ tambure: „1. upravo nakazuje naše narodno glazbalo“, „2. oduzimlje dosadašnjim tamburam onaj čisti, otvoreni, zvonki po tamburu upravo karakterističan glas“, „3. onemogućuje svaki dalji obstanak svim postojećim zborovom, jer po njegovom sustavu ne mogu se dosadašnje tambure pregraditi, već bi se morale baciti u peć i sasvim nove naručiti“, „4. prieči svaki dalji napredak i uspjeh svojom krstnicami prenatrpanom hvataljkom to ovim putem upozorujem sve prijatelje naše tambure, sva obstojeća već tamburaška društva, košto i sve one, koji namjeravaju zbor tamburaški ustrojiti – neka se čuvaju Gutschy-jevih pregradjenih tambura – ako im je stalo do brzog napredka i uspjeha.“ (Gutschy, 1898: 4).

U drugom pismu Farkaš čak izaziva Gutschyja da u javnosti svatko odsvira jedan koncertni stavak, Farkaš na svome braču, a Gutschy na svom pregrađenom instrumentu s time da stručnjaci odluče koja tambura bolje zvuči. Farkaš je to inicirao jer je znao da Gutschy nije u suštini dobar svirač. Isto tako poručuje Gutschyju da mora „uvijek na umu imati, da je tambura narodno hrvatsko glazbalo – a kao takovo mora se u što jednostavnijoj formi pružiti i manje inteligentnim ljudem na selu da dodju što prije do cilja.“ Ono što je pak sigurno išlo u prilog Alfonsu Gutschyju je to što je njegov sustav tambura preporučio Franjo Kuhač. (Isto, str. 1 – 13).

Danas još uvijek neki majstori rade farkašice, što po svojim mjerama, što po mjerama kupca. Ponekad se čini da ih se slabo izrađuje, no to je samo zato što je potražnja za njima mala. Da su tambure Farkaševog sustava bile popularne i van Hrvatske, potvrđuje članak o najvećoj tvornici tambura na svijetu koja se nalazila u Americi, nastaloj 1917. godine. Vlasnici ove tvornice bili su gospodin Hlad i Franić. Tambure su izrađivali po Farkaševom i Srijemskom sustavu (*Almanak i statistika južnih Slavena u Sjedinjenim Državama*, 1927.).

4.2. Početci tamburaštva na tamburama Farkaševog sustava

Kako je već rečeno, Farkašev sustav je jedan od najstarijih sustava tambura u Hrvatskoj. Te tambure datiraju još iz 19. stoljeća, a kao službena godina potvrde tog sustava mogla bi se uzeti 1887. kada je Milutin Farkaš izdao prvo izdanje svoje tamburaške škole pod imenom „Kratka teoretičko – praktična uputa u tamburanje po kajdah“. U toj uputi Farkaš je opisao vrste tambure, dijelove tambure, držanje tambure, načine sviranja, prstomete itd. Devetnaesto stoljeće zlatno je doba tambure Farkaševog sustava jer su tambure tada, zahvaljujući promociji tijekom Ilirskog preporoda, smatrane nacionalnim instrumentom i svirale su se po cijeloj Hrvatskoj.

Prema Feriću (2011.) navest će se rani primjeri sviranja Farkaševog sustava diljem Hrvatske. Na prijelazu godine 1882. na 1883. Sveučilišno tamburaško društvo „Hrvatska lira“ sviralo je na tamburama Farkaševog sustava. Društvo je brojilo dvanaest svirača i dirigenta s time da je isprva dirigent bio Mijo Majer, no njegovim odlaskom smjenjuju se Slavko Šrepel, Slaviša Katkić te na kraju Milutin Farkaš. Kasnije orkestar „Hrvatska lira“ nastavlja djelovati u Hrvatskom pjevačkom društvu „Kolo“. Tambure Farkaševog sustava svirale su se i u Samoboru. Godine 1887. u Požegi je osnovan „Đački tamburaški zbor Bisernica“. Ovaj tamburaški zbor sastojao se od 16 tamburaša koji su svirali na farkašicama te su imali i dirigenta. U Županji se na Farkaševom sustavu sviralo od 1890. godine. Sredinom tridesetih godina „Šokački županjski tamburaši“ svirali su na farkašicama, ali se uz Farkašev sustav znala pojaviti i pokoja četveroglasno kvartno ugođena tambura. U Đakovu je 1899. nastao tamburaški zbor Hrvatskog pjevačkog društva „Preradović“ gdje je u zboru sviralo četrnaest tamburaša na Farkaševom sustavu.

U to vrijeme počinje osnivanje i ženskih tamburaških sastava, pa Ferić navodi da su i u đakovačkom zboru žene bile aktivne sviračice. Nešto kasnije, osnovano je Hrvatsko pjevačko društvo „Tomislav“, a kasnije se tom društvu priključio i tamburaški orkestar svirajući na Farkaševom sustavu tambura. U Vinkovcima je poznato da se na Farkaševom sustavu sviralo još 1900. godine. Postojalo je pjevačko i tamburaško društvo „Relković“ koje je sviralo na ovim tamburama, a početkom 20. stoljeća u tom gradu na farkašicama je svirao i tamburaški zbor Tamburaške omladine. Tambure Farkaševog sustava svirale su se i na jugu Hrvatske pa je tako pred kraj 19. stoljeća na otoku Krku postojao ženski tamburaški zbor koji je svirao na farkašicama. Tvrdi se da se na farkašicama sviralo u gradu Otočcu. U Varaždinskim Toplicama tamburaški sastav svirao je na farkašicama još od 1905. godine. Godine 1909. u Babinoj Gredi osnovano je Hrvatsko pjevačko i tamburaško društvo „Zvonimir“, a postoji slika iz iste godine

gdje su svirači s Farkaševim tamburama. U Kutini je nastalo Hrvatsko pjevačko i tamburaško društvo „Moslavac“ gdje se prvom polovicom 20. stoljeća sviralo na tamburama Farkaševog sustava s jednoglasnom bisernicom i bračem, jednom ili dvije troglasne bugarije i dvoglasnom berdom udvojenom u oktavama. U mjestu Sveti Ivan Žabno pored Križevaca tamburaši udruge „Hrvatski sokol“ svirali su na tamburama farkašicama. Godine 1957. u Velikoj Gorici postojala su čak četiri tamburaška zbora. Te godine tri tamburaška zbora svirala su na troglasnim tamburama, a jedan na Farkaševom sustavu. U Karlovcu je dirigent Mihajlo Šepa našao fotografiju s kraja dvadesetih godina gdje su devedeset djevojaka i mladića s tamburama Farkaševog sustava. (Ferić, 2011: 124 – 245).

Iz prethodno rečenog može se vidjeti često spominjanje tamburaških zborova, a zborovi se danas vežu uz vokalnu glazbu. Na sličan je način razmišljao Franjo Kuhač pa je na tamburaškom sastanku u Zagrebu 18. 8. 1907. godine predložio da se umjesto tamburaški zbor koristi termin tamburaški orkestar. Taj prijedlog je prenesen i u časopisu „Tamburica“ 1908. godine da bi stigao do šireg kruga čitateljstva. Značenje termina zbor Kuhač u časopisu objašnjava kao riječ koja znači razgovor (npr. u rečenici „mnogo zbora, a nikakva stvora“) ili riječ koja se odnosi na sastanak ili vijeće. Ljudi koji se sastanu čine zbor jer oni „zборе“ , tj. razgovaraju gdje svakako najveću ulogu ima ljudsko grlo, odnosno ljudski glas. Zašto se uopće govori tamburaški zbor? Zato što se misli na skupinu ljudi, u ovom slučaju na tamburaše te zato što je i tambura kao i svako drugo glazbalo, ona izvodi tonove, a isto tako tonove izvodi ljudsko grlo. (Tamburica, 1/V, 1908: 2 – 3).

Prema Feriću tamburaši su svirali u zborovima i orkestrima, ali se također sviralo i u manjim sastavima pa se može govoriti o komornoj tamburaškoj glazbi. Repertoar komornih sastava tamburaša temeljio se na folklornoj, salonskoj, zabavnoj i plesnoj glazbi te obradama umjetničke glazbe. Ti ansambli su svirali na zabavama, svadbama, priredbama, a članovi sastava su često znali biti plaćeni pa se ovdje može govoriti o profesionalnim ili bar poluprofesionalnim glazbenicima. Godine 1908. u mjestu Sveti Ivan Žabno, Tamburaški sastav Valenta Trbušeka, koji se sastojao od pet članova, svirao je na Farkaševim tamburama. (Ferić, 1911: 246 – 248). Farkašice su se svirale i izvan naše domovine pa se na njima muziciralo u Sjevernoj Americi, zapadnoj Australiji i mnogim drugim zemljama i kontinentima. (Leopold, 1995: 67).

5. Glazbeno djelovanje Milutina pl. Farkaša

U ovome poglavlju govorit će se o glazbenom djelovanju Milutina Farkaša. Farkaš se bavio pedagoškim, dirigentskim i skladateljskim djelatnostima. Veliki dio njegove ostavštine poklonjen je Odsjeku za povijest hrvatske glazbe Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti pa se tamo može naći veliki opus njegovih aranžmana, kao i njegova jedina sačuvana skladba. Farkaševa ostavština u HAZU je dijelom sređena, ali još uvijek nije znanstveno obrađena. Uz referat Lucije Konfic na godišnjem skupu Hrvatskog muzikološkog društva iz 2019. godine,³ ovaj rad pruža i jedan od prvih analitičkih uvida u Farkaševu skladateljsku i aranžersku ostavštinu pohranjenu u HAZU.

5.1. Biografija Milutina Farkaša

Milutin pl. Farkaš rođen je 4. siječnja 1865. godine u Križevcima. Njegova obitelj bila je mnogobrojna. Otac mu je bio Šišman pl. Farkaš, a majka Marija rođena Pascucci. Milutin se 18. studenog 1894. godine oženio za Dragicu rođenu Hagenauer (rođena 22. rujna 1875.) koja je bila kći Ljudevita Hagenauera (trgovca) i Amalije rođene Gvozdanović. Bio je glazbeno nadaren pa je uz gimnaziju pohađao i nastavu violine u razdoblju od 1875. do 1881. godine.

Kao violinist znao je nastupati na priredbama. Glazbom su se bavile i njegova sestra Tekla i Adela. Tekla je bila violinistica, a Adela pjevačica. Farkaš je kasnije upisao i završio studij prava u Zagrebu. Dio života bio je zaposlen kao violist u orkestru Hrvatskog kazališta, no u periodu završetka studija prava bio je kao violist član diletantskog orkestra Hrvatskog sokola. U razdoblju od 1883. do 1884. dirigira orkestru zagrebačke gimnazije. Kasnije se počeo baviti tamburom te je bio član tamburaškog zbora akademskog društva „Hrvatska lira“. U tom tamburaškom zboru Farkaš je isprva svirao dionicu drugog braća, ali kasnije je bio solist na prvom braću te se zalagao za točnost i muzikalnost u zboru. Godine 1885. i 1886. došao je na mjesto ravnatelja tog zbora te se u njemu našao ne samo na mjestu solista na braću, već i kao dirigent. Iste godine (1885.) bio je ravnatelj prvog časničkog tamburaškog zbora 53. pješačke pukovnije u Zagrebu. Prije no što je tamburaško društvo „Hrvatska lira“ 1887. godine prestalo s djelovanjem, mladi Farkaš osnovao je tamburaški sekstet pod nazivom „Tamburaški sekstet sveučilišnih građana u Zagrebu“. U sekstetu je uz Farkaša svirao Dušan pl. Barac, Otokar

---

³ Vidjeti: http://hmd-music.org/wp-content/uploads/2020/02/Konfic_Farkas-HMD2019ppp.pdf (pristup: 31.8.2021).

Horvatić, Vladoje Košćica, Veljko Šviglin i Stjepan Vrabčević, dok je Farkaš bio zborovođa. Farkašev sekstet znao je sudjelovati na tzv. jour fixima Hrvatskog pjevačkog društva „Kolo“, a kasnije te iste 1877. godine sekstet se pridružio novoosnovanom tamburaškom zboru Hrvatskog pjevačkog društva „Kolo“ čiji je ravnatelj bio Farkaš. Uz ovaj tamburaški zbor, Farkaš je također vodio i privatni tamburaški septet. Također, vodio je tamburaške zborove Obrtne škole, Tamburaški zbor Sljepačkog zavoda u Zagrebu i Tamburaški zbor sv. Vida u Vipavi u Sloveniji.

Farkaš je bio zaslužan za to da su se tambure prvi puta mogle čuti na gramofonskim pločama. (Mutak, 1943: 11). Bavio se izdavanjem nota, tj. partitura, a 1890. godine započeo je i s pedagoškim radom u funkciji učitelja tamburaške škole pri pjevačkom društvu „Kolo“. Školu su upisivale i djevojke i mladići. Godine 1894. tamburaški zbor Hrvatskog pjevačkog društva „Kolo“ prestaje s radom, a 1920. je Hrvatski glazbeni zavod prešao u državnu upravu s time da je Farkaš postao tajnik. Što se tiče skladateljskog opusa, puno skladbi je priredio za tamburaške orkestre i kvartete. Napisao je mazurku za klavir pod naslovom „Tihi sancij“. Farkaš je objavio osam izdanja upute za sviranje na tamburi pod naslovom „Kratka uputa u tamburanje po kajdah“. Prva uputa izdana je 1887. godine, a zadnja 1911. Dio života stanovao je u Križevcima, a kasnije u Zagrebu u Novoj Vesi, jednom od najstarijih dijelova grada. Umro je 18. travnja 1923. godine. (Goglia, 1943: 1- 2, Mutak, 1943: 11 - 12).

Slika 6: Milutin pl. Farkaš (fotografirano u Odsjeku za povijest hrvatske glazbe HAZU)

Slika 7: Farkaš s obitelji (fotografirano u Odsjeku za povijest hrvatske glazbe HAZU)

5.2. Farkaš kao dirigent tamburaškog ansambla „Kolo“

Djelovanje pjevačkog društva „Kolo“ iz Zagreba traje od 1862. do 1948. godine. Na početku društvo je činio samo muški pjevački zbor, dok je ženski osnovan nešto kasnije. S vremenom su se u „Kolu“ počeli formirati i orkestri. Isprva je tu bio mješoviti orkestar koji je bio sačinjen od sudionika bivše vatrogasne glazbe. Nakon njega je počeo djelovati i mješoviti orkestar kojeg je oformio Gjuro Eisenhuth, a 1887. godine se osniva i tamburaški orkestar. Najkasnije se društvu pridružio gudački orkestar. (Klajzner, 2018: 6 – 12).

Goglia upućuje na to da je 1887. godine društvo „Hrvatska lira“ prestalo s radom te je pjevačko društvo „Kolo“ prisvojilo tamburaški zbor kojim je od tada ravnao Milutin Farkaš, kasniji tajnik Hrvatskog glazbenog zavoda. (Goglia, 1942: 50). Izgleda da je dogovor o tome da će se „Hrvatska lira“ pridružiti „Kolu“ bio donesen i ranije jer Zeininger tvrdi u svojoj spomenici: „Kod glavne skupštine prošle godine bilo je zaključeno, da u slučaju, bude li se slučilo, da se tamburaški sbor 'Hrv. Lira' na sveučilištu razpadne, imade 'Kolo', nastojati, da ga se pod svoje okrilje uzme. Na žalost, što se slutilo, brzo se ispunilo, jer do mala bila je 'Hrv. Lira' razpuštena. Uprava 'Kolo', vršeći zaključak svoje glavne skupštine, ustroji vlastiti tamburaški sbor, kojim je već kod koncerta dne 8. kolovoza u javnost stupilo.“ (Zeininger, 1892: 242). Te iste 1887. godine, „Kolo“ je organiziralo pet koncerata gdje je Farkašev tamburaški zbor nastupio 8. kolovoza s raznim skladbama. Na programu se našla Farkaševa „Ženska davorija iz Slavonije“, Zajčeva skladba u Farkaševoj obradi „Potpuri iz opere Nikola Šubić Zrinski“, Ivanovići „Dunavski valovi“, Katkićeva „Hrvatska narodna četvorka“, Sandurova „Šumi Marica“ što je bugarska koračnica te skladba za brač solo i tamburaški zbor pod nazivom „Danse espagnole“. (Zeininger, 1892: 240 - 242).

Godine 1888. tamburaški zbor i dalje aktivno radi pa se tako našao na šaljivom koncertu s plesnom zabavom, a svirali su skladbu „Tressete polka“. Nastupili su na četvrtom koncertu „Kola“ gdje su se izvele Katkićeve skladbe „Vijenac hrvatskih popijevaka“, „Tamburaška koračnica“ te „Tamburaško kolo“ Košćice. U lipnju je Zagreb posjetio nadvojvoda i prijestolonasljednik Rudolf sa ženom Štefanijom pa je nastupao i tamburaški zbor. Izveli su razne skladbe poput Katkićeve „Vijenac hrvatskih popijevaka“ , „Tamburaška koračnica“ te „Tamburaško kolo“ Košćice. Iste godine, 7. srpnja tamburaški zbor našao se na programu vrtnog koncerta gdje su nastupili sa skladbama skladatelja Košćice „Posielo uz tamburu“, skladatelja Stöhra u Katkićevoj obradi sa skladbom „Njoj“ (tamburaški sekstet), skladatelja Oertla u obradi Šviglina sa skladbom „Poputnica Kola“. Zeininger tvrdi kako se tamburaški

zbor lijepo razvijao i brojio više od 20 članova, a samim time i doprinio „Kolu“. (Zeininger, 1892: 240 – 247).

Godinu nakon, tamburaški zbor održao je svoj koncert 9. srpnja, no iste godine sudjeluje i nastupa na drugim koncertima. Izvode izvadak iz Zajčeve skladbe „Dubravka“. U tamburaškom zboru dolazi do napretka pa tako Zeininger tvrdi: „Tamburaški sbor društva napredovao je očevidno, naročito mu se povećao znatno repertoir. Tako je ovaj sbor postao cijenjenim pomoćnikom društvenim životom...“ (Zeininger, 1892: 253).

Zbog razvitka društvene djelatnosti 1890. godine se osniva ženska tamburaška škola, a uz to i muška pjevačka škola te je ista godina vrlo značajna. Tamburašku školu pohađalo je 25 učenika i 19 učenica, dok je u sastavu orkestra bilo 18 svirača na tamburama. Te godine tamburaški zbor sudjeluje na mnogim koncertima pa tako 13. srpnja izvode skladbe skladatelja Bosiljevca „Hrvatska koračnica“ i Farkaševu skladbu „Uspomena na Slavjanskoga“. (Zeininger, 1892: 253 – 255).

Slika 8: Ženski tamburaški orkestar (izvor: Ranitović, B. Ladović, V., 1974)

Godine 1891. nastupa i ženski tamburaški zbor s Farkaševom skladbom „Vijenac hrvatskih popijevaka“. Na programu je zapisano kako su tu skladbu izvodile „Gdje. pitomkinje tamburaške škole Kola.“ (Zeininger, 1892: 261). Tamburaški orkestar prestaje s radom 1894.

godine, no opet je uspostavljen 1899. godine. (Goglia, 1942: 51 – 74). Farkaš vodi tamburaše pri obnovi tamburaškog zbora, no o radu nema puno podataka.

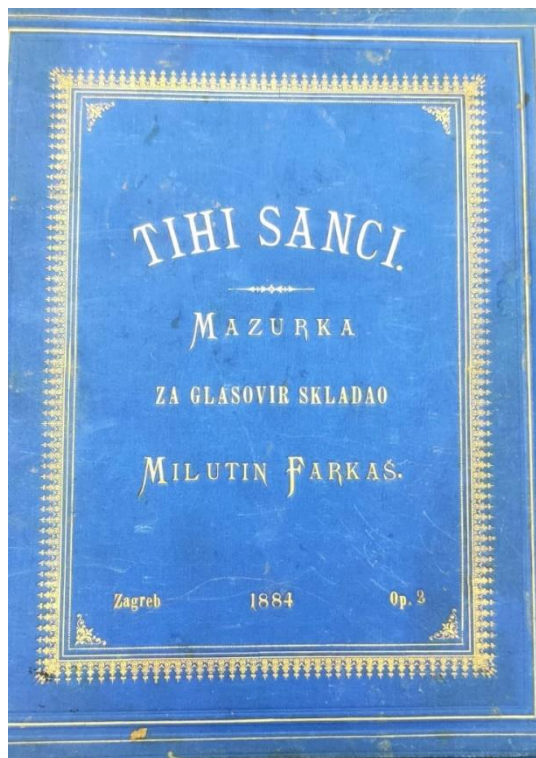
Na kraju je važno istaknuti kako je Farkaš bio i tajnik Hrvatskog glazbenog zavoda, ustanove koja također posjeduje dio njegove ostavštine. S obzirom na to u sklopu istraživanja za ovaj rad, posjećen je Hrvatski glazbeni zavod s nadom da će se tamo pronaći neke knjige i zanimljivosti o njegovom radu. Međutim, na uvid je dobivena samo bilježnica iz 1897./1898. na kojoj piše „Razne bilješke tajnika glazbene škole Mil. Farkaša“. Proučavajući ove bilješke, nije se naišlo na korisne informacije jer se u bilježnici nalazio uglavnom popis učenika koji su izostajali s nastave, dobili karte za razne predstave i drugo.

Slika 9: Naslovna strana bilježnice tajnika Milutina Farkaša
(fotografirano u prostorima Hrvatskog glazbenog zavoda)

5.3. Milutin pl. Farkaš kao skladatelj

Iako dosadašnja literatura navodi da Farkaš nije samostalno skladao niti jednu skladbu, u ostavštini koja se čuva u Odsjeku za povijest hrvatske glazbe Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, pronađena je jedna njegovu klavirska skladba. Radi se o mazurki za klavir iz 1884. godine pod nazivom „Tihi sancí“. To je kratka skladba u $\frac{3}{4}$ mjeri koja započinje kratkim uvodom u A – duru te nakon kojeg se nastavlja kao složena trodijelna pjesma. Skladba je i u glazbenom i izvedbenom smislu jednostavna. U dionici desne ruke je glavna melodija, a lijevu ruku karakterizira pratnja u jednostavnim akordima. Ritam je također jednostavan s pokojim ukrasima i punktiranim ritmom. Budući da se radi o vrijednoj građi, skladba je prepisana iz rukopisa i napravljena je formalna i harmonijska analiza.

Slika 10: Naslovna stranica Farkaševe mazurke „Tihi sancí“ (fotografirano u Odsjeku za povijest hrvatske glazbe HAZU)

5.4. Analiza skladbe „Tihi sancí“

Skladba „Tihi sancí“ je pisana kao složena trodijelna pjesma, pri čemu A-dio traje od takta broj 5 do takta broj 32, a B-dio od takta broj 33 do takta broj 61. Treći dio pjesme A' čini doslovno ponovljeni A-dio (*Mazurka da capo al fine*). Svaki od velikih dijelova skladbe sastoji se od po dva manja dijela, pa tako a-dio traje od takta broj 5 do takta broj 17, b-dio od takta broj 18 do takta broj 32, c-dio od takta broj 33 do takta broj 46, a d-dio od takta broj 47 do takta broj 61. Manji formalni dijelovi su također pisani s ponavljanjima. Tonalitet skladbe je A-dur, od kojeg se skladba harmonijski ne odmiče, čak niti putem primjene sekundarnih dominantni.

Skladba počinje kratkim uvodom od četiri takta koji čine malu rečenicu. Uvod karakterizira razigrana melodija u desnoj ruci, dok je u lijevoj ruci zapisana akordička pratnja gdje se izmjenjuju prvi i četvrti stupanj A – dura.

Uvod Milutin Farkaš

The musical score for the introduction of 'Tihi sancí' is written for piano in 3/4 time and A major. It consists of four measures. The right hand (treble clef) plays a melodic line: G4 (quarter), A4 (eighth), B4 (eighth), C5 (eighth), followed by rests. The left hand (bass clef) plays a chordal accompaniment: A2-A4 (quarter), C3 (quarter), G2 (quarter), A2-A4 (quarter), followed by rests. Dynamics include piano (p) and piano-piano (pp). The score is labeled 'Uvod' and 'Milutin Farkaš'.

Slika 11: Uvod skladbe „Tihi sancí“

Nakon uvoda skladba se nastavlja sličnim ritmom, no malo drugačijom melodijom u desnoj ruci, a u lijevoj ruci nalaze se akordi prvog i petog stupnja. Ovaj dio čini proširenu veliku rečenicu, odnosno veliku rečenicu s četverotaktnim proširenjem kadence.

Mazurka

The image shows a musical score for a Mazurka, measures 5 to 17. The score is written for piano and is in the key of D major (two sharps). It is divided into three systems. The first system (measures 5-8) begins with a piano (*p*) dynamic. The second system (measures 9-12) continues the melody and accompaniment. The third system (measures 13-17) starts with a mezzo-forte (*mf*) dynamic and includes first and second endings for the final two measures.

Slika 12: Skladba „Tihi sancí“ od 5. do 17. takta, a-dio

Nakon a-dijela slijedi nova tema b-dijela koja je građena kao velika perioda s dvije nepravilne velike rečenice od sedam taktova i autentičnom kadencom na kraju. Melodija u desnoj ruci se za razliku od ritma promijenila, no akordička pratnja ostala je ista. Što se tiče harmonije, izmjenjuje se prvi stupanj s obratima dominantnog septakorda. U ovoj temi javljaju se dvoglasni u desnoj ruci te zanimljivim, a opet jednostavnim ritmom tema ima plesni karakter.

2

18

p *leggiero*

22

p *leggiero*

26

30

1.

2.

f

Fine

Slika 13: Skladba „Tihi sancici“ od 18. do 32. takta, b-dio

Skladba se nastavlja novom temom i promjenom karaktera (*scherzando*) u B-dijelu. Tema c počinje u 36. taktu i građena je od ukupno deset taktova s predtaktom, a prethodi joj uvod od dva i pol takta. Osim *scherzando* karaktera, temu c karakteriziraju dvotaktne fraze i pojava izmjeničnih alteracija u melodiji. Za razliku od nove melodije teme, ritam i akordička pratnja podsjećaju na prvi dio kompozicije. Na harmonijskom planu se izmjenjuju prvi i peti stupanj, a tema završava autentičnom kadencom.

33

f *p*

36

mf .....scherzando.....

40

3

44

1. 2.

Slika 14: Skladba „Tihi sancici“ od 33. do 46. takta, c-dio

Skladba završava d-dijelom koji donosi promjenu karaktera (*dolce*), ali je motivički i akordički slična prethodnim temama.

The musical score is written for piano in D major (two sharps) and 3/4 time. It consists of four systems of music. The first system shows the right hand with a melody of eighth and quarter notes, and the left hand with a bass line of quarter notes. Dynamics include *p* and *dolce*. The second system features a *leggiere* section in the right hand and *cresc.* markings in both hands. The third system continues the *dolce* character. The fourth system includes first and second endings, with dynamics of *mf* and *f*. The piece concludes with 'Mazurka D.C. al Fine'.

Slika 15: Skladba „Tihi sanc“ od 47. takta do kraja, d-dio

Skladba je plesnog karaktera i izvedbeno vrlo jednostavna, pa bih je kao glazbeni pedagog iskoristila u nižim razredima nastave klavira. Osim jednostavne lijeve ruke koju karakterizira izmjena prvog i petog stupnja, u skladbi se najčešće javlja punktirani ritam s ukrasima. Ponegdje se javljaju alterirani izmjenični tonovi. Što se tiče dinamike, izmjenjuju se piano i mezzoforte. U desnoj ruci se na nekim mjestima može naći poneki ton u oktavi. Iako je skladba praktična i slušljiva, Farkaš nije posvetio previše vremena i znanja lijevoj ruci zbog koje tijekom slušanja dolazi do monotonije.

5.5. Farkaševe obrade djela za tambure

Osim prethodno analizirane autorske skladbe, Farkaš je obradio veliku količinu raznih nota za tamburaške kvartete, tamburaške orkestre te za brač solo uz pratnju klavira, koje su također u okvirima ovoga istraživanja pronađene u Odsjeku za povijest hrvatske glazbe Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti te popisane u tablicama koje su priložene ovome radu. U njegovoj ostavštini nalazi se album za brač prvi (solo) i glasovir gdje je posebno uvezana dionica brača, a posebno dionice glasovira i brača. U prvom svesku albuma za brač i glasovir nalaze se razne obrade inozemnih skladbi te obrade ruskih narodnih pjesama. U drugom svesku albuma za brač i glasovir obradio je poznate hrvatske skladbe poput Zajčevih skladbi „Lastavicam“, „Ruža i ljubica“, „Domovini i ljubi“, ili Livadićeve skladbe „Požuda domovine“. Obradivao je mnogo hrvatskih popijevaka za brač prvi pa je tako nastala i zbirka hrvatskih popijevaka gdje se nalaze poznate skladbe poput „Mio ti je kraj“, „Miruj srce moje“, „Za jedan časak“, „Igra kolo“ itd. Uz ovu zbirku postoji i zbirka hrvatskih koračnica u kojoj se nalaze obrade skladbi poput „U boj! U boj!“, „Budnica Trenkovih pandura“, „Oj ti vilo Velebita!“ i druge. U tablici 1 i 2 prikazani su naslovi skladbi za brač solo. Treća tablica prikazuje naslove zbirke hrvatskih popijevaka pisanih za brač. U četvrtoj tablici nalaze se naslovi iz zbirke hrvatskih koračnica pisanih također za brač. Tablice broj 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11 prikazuju naslove obrađenih tamburaških partitura za tamburaške kvartete i orkestre.

1. Warlamof: Krasni sarafan
2. Ruska narodna popievka
3. Ne psuj me majko... (ruska narodna popievka)
4. H. Glinska: Dumka (Maloruska)
5. A. Aijabev: Slavuj (ruska romanza)
6. V. Imberda: Romanza (ruska)
7. Warlamof: Romanza (ruska)
8. Milaja (ruski ciganski valčik)
9. L. Biscardi: Napuljska pučka popievka
10. Napuljska pučka popievka
11. Santa Lucia (napuljska barkarola)
12. Valse élegante
13. E. Lassen: Odluka
14. G. Corticelli: Čeznuće
15. J. B. Pergolese: Aria iz opere „Nina“
16. L. Greggh: Serenade
17. V. Robaudi: Alla stella confidente (romanza)

Tablica 1: Skladbe za brač prvi i glasovir – prvi svezak

1. A. Dubuque: Ptičica	7. Iv. pl. Zajc: Ruža i ljubica
2. P. Bulahov: Nema je više	8. F. Škroup: Gdje j' stanak moj?
3. A. Rubinstein: Ja te ljubim!	9. Fr. Š. Kuhač: Ljuljanka
4. F. Livadić: Požuda domovine	10. V. Meglio: Nesudjenoj!
5. Iv. pl. Zajc: Domovini i ljubi	11. V. Meglio: Addio a Napoli!
6. Iv. pl. Zajc: Lastavicam	12. L. Biscardi: Il cardelino.

Tablica 2: Skladbe za brač prvi i glasovir – drugi svezak

1. Hrvatska domovina	21. Oj Jelena!
2. Za jedan časak	22. Slavić ptica mala
3. Ljubimo te	23. Tamburica
4. Gori nebo	24. Igra kolo
5. Gdje je stanak moj?	25. Na te mislim
6. Živila Hrvatska	26. Mio ti je kraj
7. Oj Hrvatska! Oj!	27. Blijedi mjesec
8. Tri ptičice	28. Djevo, djevo
9. Frankopanka	29. Nosim zdravu mišicu
10. Brodar	30. Imam dragu
11. Na obali	31. Domovina ti si ma
12. Blago, blago!	32. Sadila sam bažuljak
13. Ljubeznice moja	33. Pljeskavica
14. Miruj srce moje	34. Djevo mila
15. Zujte žice	35. Ti mladju ljubiš
16. Golubice biela	36. Ančica
17. Mlada sam Hrvatica	37. Šeto sam se
18. Igra kolo	38. Baš neću
19. Desni vjetar	39. Ženska davorija
20. Mila moja	40. Bojna trublja trubi

Tablica 3: Album za brač prvi – zbirka hrvatskih popijevaka

1. Oj Hrvati, oj junaci!	9. Oj ti vilo Velebita!
2. Junak iz Like	10. Zagrebačka koračnica
3. U boj! U boj!	11. Sokolska koračnica
4. Koračnica hrv. junaka	12. Budnica Trenkovich pandura od godine 1741.
5. Poputnica „Hrvatske“	13. Trenkova bojna koračnica
6. Poputnica „Kola“	14. Poputnica Jelačića bana od godine 1849.
7. Slavjanska koračnica od godine 1894.	15. Koračnica „Moslavca“
8. Koračnica „Zvonimira“	16. Koračnica Hrvata iz opere „Barun Trenk“

Tablica 4: Album za brač prvi – zbirka hrvatskih koračnica

Velik broj partitura među Farkaševim orkestralnim obradama je nepotpun, no sačuvano je sedam svezaka tamburaških partitura nastalih u razdoblju od 1895. do 1923. godine. Neki od svezaka su u boljem, a neki u lošijem stanju tako da se popis skladbi koji se nalazi na početku sveska ne poklapa uvijek sa stvarnim partiturama u svesku.

Promatrajući izbor skladbi koje je Farkaš odabrao za obrade može se reći da je često obrađivao narodne napjeve i skladbe, himne, valcere, plesove iz Hrvatske poput polke, drmeša i kola, a u njegovom repertoaru često se mogu naći obrade raznih brojeva iz opera i opereta. Uglavnom su to obrade skladbi izvorno pisanih za klavir ili simfonijski orkestar. Veliki broj skladbi su djela hrvatskih autora, ali mogu se naći djela i stranih autora. U želji davanja što boljeg uvida u raznovrsnost tamburaških naslova koji su se svirali početkom 20. stoljeća, slijedi tablica s naslovima obrada koje su popisane u Odsjeku za povijest hrvatske glazbe.

1. La Marsellaise – francuska narodna himna
2. Svibanjska ružica
3. Poljska narodna popievka
4. Serenada Charles Gounod
5. Ljubimo te naša diko
6. Zorko moja, zorko mila!
7. Porinova tužaljka iz opere „Porin“
8. Arija iz operete „Nadrudar“
9. Vienac hrvatskih narodnih pjesama
10. Karišik hrvatskih narodnih popievaka
11. Složno, složno braćo mila!
12. Valse elegante
13. Koračnica „Moslavca“
14. Još nijedan zagorac
15. Koračnica iz opere „Prodana nevjesta“
16. Izvadak iz opere „Pustinjakovo zvonce“
17. La belle Parisienne (mazurka)
18. Tko je rođen Hrvat (mazurka)
19. S tobom dušo! (napuljska popjevka)
20. Hrvatsko salonsko kolo
21. Estudiantina (španjolski valcer)
22. Bolero (španjolski ples)
23. Polka des Mandolines
24. Dumka zvijezdo moja
25. Ostavljena mandolinata
26. Napuljska popievka

Tablica 5: Svezak br. 1 – Farkaševe obrade za tamburaški orkestar iz 1903. godine

1. Santa Lucia
2. Mazurka
3. Ruski ciganski valcer
4. Španjolska pučka popievka
5. Izvadak iz opere „Nikola Šubić Zrinski“
6. Junačka četvorka
7. Hrvatska polka
8. Kraljevka (Bože živi)
9. España (španjolski valcer)
10. Pozdravljam te (mazurka)
11. Polka Trablanka
12. Polka mazurka
13. Proljetno cvijeće
14. Proljetno cvieće
15. Ankina polka
16. The Honeymoon (Amerikanska koračnica)
17. Toujours l' armée (marš)
18. Polka française
19. Izvadak iz opere „Momci na brod“
20. Sokolska koračnica
21. Pjesma moja hrli tamo
22. Duhan (šaljiva popievka)
23. Napitnica
24. Burska bojna koračnica
25. Burska četna straža
26. Hrvatsko prelo

Tablica 6: Svezak br. 2 – Farkaševe obrade za tamburaški orkestar iz 1903. godine

1. Tatjana
2. Mornarska koračnica
3. Košnica
4. Ruska himna
5. Tamburaška budnica
6. Poputnica Jelačića bana
7. Hej veselo mili družici!
8. Tiha noć je nastala
9. Izvadak iz opere „La traviata“
10. Brzopolka
11. Arija iz opere Mignon
12. Mladi vojnici
13. Za jedan časak radosti
14. Arija iz operete „Krasotica Nju jorka“
15. Zagrebačka koračnica
16. Koračnica Zvonimira
17. Budi zdrava domovina
18. Slovenec sem
19. Do Vidova
20. Živila Hrvatska

Tablica 7: Svezak br. 3 – Farkaševе obrade za tamburaški orkestar iz 1903. godine

1. Bebica (polka)
2. Budnica Trenkovich pandura
3. Domovini i ljubi
4. Loin du bal
5. Moje milje
6. Ruska narodna popievka (Zašto plačeš srce moje)
7. Svračanje
8. Na Plitvička jezera
9. Koračnica Hrvatskog junaka
10. Selsko kolo
11. Sofijina polka
12. Uspomene iz Beča
13. Hrvatska četvorka

Tablica 8: Svezak br. 4 – Farkaševe obrade za tamburaški orkestar iz 1903. godine

1. Liepa naša domovina
2. Tamburaška budnica
3. Poljska narodna popievka
4. Ruska narodna popievka (tamburaški kvartet)
5. Ruski scherzando
6. Veselo srce
7. Sérénade d' Harlequin
8. Uspavanka
9. Non posso vivere senza di te
10. Canzonetta
11. Mio ti je kraj
12. Mila moja
13. Vilja, o Vilja – arija iz operete „Vesela udovica“
14. La Matichiche – koračnica po španjolskih pučkim motivima
15. Teddy Roosevelt
16. Izgubljena sreća
17. Beseda

Tablica 9: Svezak br. 5 – Farkaševe obrade za tamburaški orkestar iz 1909. godine

1. Dunavski valovi
2. U boj! U boj!
3. Serenada Harlekina iz opere „Pagliacci“
4. Poljska kozačka popievka
5. Jedan pogled
6. Kod večere
7. Amourese
8. Dalmatinski šajkaš
9. Ruska narodna četvorka
10. Piccolo, piccolo... CIN, CIN, CIN (šaljivi dvopjev iz operete „Walzertraum“)
11. BARUN FRANJO TRENK (Arija: Takav je Trenk)
12. Trenkovo kolo (iz operete „BARUN FRANJO TRENK“)
13. „Arija Lidije“ iz operete „BARUN FRANJO TRENK“

Tablica 10: Svezak br. 6 – Farkaševe obrade za tamburaški orkestar iz 1909. godine

1. Večer na Savi
2. Ja te ljubim
3. Na gondoli
4. Kamena djeva
5. Napuljska pučka popievka

Tablica 11: Svezak br. 7 – Farkaševe obrade za tamburaški orkestar iz 1909. godine

Analizirajući skladbe koje je Farkaš obradio za brač solo i glasovir te za tamburaške kvartete i orkestar, može se zaključiti da su za današnje pojmove to jednostavne skladbe za razinu nižeg razreda osnovne glazbene škole, uz poneku skladbu koja iziskuje veći angažman današnjeg školovanog tamburaša. Farkaš je svoje partiture dijelio po težini pa se u partiturama može naći opaska „za početnike“, „za dobro uvježbane“ i „za naprednije“. Skladbe koje su pisane za tamburaški kvartet čine sastav od dva brača, bugarije i berde što se nikako ne podudara s današnjom postavom koja čini instrumente bisernicu, brač, čelović (ili E – brač) i čelo ili dva brača, čelović (ili E – brač) i čelo. Obrade Farkaševih tamburaških kvarteta također su jednostavnije. Skladbe pisane za solo instrument su isključivo obrađene za brač, u rangu su osnovne glazbene škole te su jednostavnije strukture. Što se tiče artikulacije i dinamike, ne uočavaju se neke posebne razlike u usporedbi s partiturama koje se danas sviraju. Jedina bitna razlika je zapis akorada u bugariji. Naime, u Farkaševo vrijeme, kada bi napisao oznaku npr. C^7 u dionici bugarije, nije mislio na septakord C – dura, već na dominantni septakord C – dura koji glasi g – h – d – f, dok se danas piše oznaka G^7 . U ono vrijeme to je način zapisa koji je bio opće prihvaćen.

Slika 16: Prikaz partiture za Farkašev sustav

5.6. Usporedba Farkaševe „Upute u tamburanje“ sa suvremenim tamburaškim školama

Kako je Farkaševa „Uputa u tamburanje po kajdah“ zapravo prva pisana tamburaška škola u ovom radu se želi usporediti s današnjim tamburaškim školama pa je za primjer uzeta „Škola za tambure 1, kvartnog G – D sustava“ čiji su autori Željko Bradić i Siniša Leopold. Dok se Farkaš u svojoj školi više fokusira na teorijske elemente, poput držanja instrumenata, način sviranja pojedinih fraza s naglaskom na trzanje određenih tonova te objašnjavanje svojeg sustava tambura, Bradić i Leopold pišu samo najbitnije činjenice o povijesti tambure, dijelovima tambure, o osnovama teorije glazbe i tamburi kao orkestralnom glazbalu. Više se posvećuju notnim primjerima za početnike. Kao i Farkaš, pišu o držanju pojedinog instrumenta, ali i o osnovnoj artikulaciji na tamburi. Za razliku od Farkaša, u Bradićevom i Leopoldovom udžbeniku može se naći puno slika, a manje teksta što se čini pogodnije i jednostavnije za usvajanje, no razumljivo je da zbog vremena u kojem je nastao Farkašev udžbenik nije bilo moguće priložiti veliki broj slika. Ono što nudi Bradićev i Leopoldov udžbenik su razni glazbeni primjeri, počevši od jednostavnijih k sve zahtjevnijim, a ti isti primjeri su ili vlastite skladbe ili skladbe iz literature. Tu su također primjeri za solo instrument, ali i za manje komorne sastave gdje su objedinjeni svi instrumenti. Uspoređujući ove dvije tamburaške škole, kod Bradića i Leopolda se može uočiti veliki pomak u metodičkom radu s puno konkretnijim primjerima što olakšava napredak pojedinca. Kod Farkaševe škole uočava se jako malo notnih

primjera, a puno teksta, no u tom tekstu pronalaze se zanimljive informacije poput objašnjenja rasporeda dionica u tamburaškim ansamblima i orkestrima. U velikom tamburaškom orkestru koji čini 23 članova, Farkaš broji četiri bisernice, dvije kontrašice, tri braća 1, dva braća 2, dva braća 3, četiri bugarije 1, četiri bugarije 2 i dvije berdete. Ono što u ovoj postavi najviše intrigira je pozamašan broj bugarija naspram ostatka orkestra. Kod postave koja se pojavljuje kod Bradića i Leopolda javljaju se tri bugarije na sveukupan broj od 23 članova. Isto tako, danas se u orkestru smatra da bi trebalo biti više bračeva naspram bisernica, dok je u Farkaševoj postavi taj broj skoro isti. Zanimljivo je kako Farkaš upućuje na to da se tamburaški zbor početnika treba sastojati od 11 članova. Po njemu bi taj sastav trebale činiti: dvije bisernice, jedna kontrašica, jedan brač 1, jedan brač 2, jedan brač 3, dvije bugarije 1, dvije bugarije 2 te jedna berda. (Farkaš, 1894: 42 – 43).

Farkaš opisuje u svojoj uputi držanje tambura na način da se lijevom rukom bisernica drži skroz gore na vratu tambure tako da se vrat obuhvati „jamicom“ između kažiprsta i palca, tijelo tambure prisloni se jako uz prsa, a desna ruka drži trzalicu u blizini 15. polja tambure. Bračista drži lijevu ruku isto kao i osoba koja svira bisernicu, a na isti način drži se i tijelo brača. Desna ruka treba biti malo sagnuta prema tijelu brača. Radi praktičnosti držanja brača, bračista može imati oko ramena vrpca. Kod sviranja bugarije treba se paziti da se prsti desne ruke ne hvataju točno na pragu bugarije, već između pragova te se tonovi (odnosno u ovom slučaju akordi) hvataju s vršcima prstiju. Držanje lijeve i desne ruke kod berde slično je kao i kod bisernice i brača, no donji kraj berde stavlja se na tlo, a desnom nogom se podupire. Berda treba biti nakošena na lijevu stranu, a osoba koja svira berdu treba stajati. (Farkaš, 1894: 11., 22., 29., 39.). U tijeku pisanja ovog rada, uočeno je da KUD „Preporod“ u Dugom Selu redovno koristi tambure Farkaševog sustava pa je u okviru istraživanja posjećeno ovo društvo i voditelj Mario Sorić gdje je na uvid dan pozamašan broj njihovih tambura. U svrhu istraživanja zamoljeno je od gospodina Marija i prvog diplomiranog studenta na tamburi Marka Blaškovića, koji je bio u pratnji, da se pokaže kako se prema Farkaševoj uputi te tambure drže te radi bolje predodžbe prilažu se fotografije držanja tambura Farkaševog sustava.

Slika 17: Držanje tambura Farkaševog sustava

Ono što je zanimljivo, a posve drugačije nego držanje tambure danas, je to što se kod Farkaševog sustava desna ruka trebala držati bliže vratu tambure, dok se na današnjim tamburama desna ruka drži paralelno s glasnjačom. Isto tako, Farkaš upućuje da se kod sviranja berde, berdu treba nagnuti prema lijevoj strani.

U Farkaševo vrijeme trzalice su se radile od raznih materijala pa se tu mogu naći krilo gavrana, pauna, višnjine kore, riblje kosti, celuloida. (Farkaš, 1911: 27). Najpoželjnija je bila trzalica od plastike koja se i dan danas koristi.

6. Tradicija sviranja na tamburama farkašicama danas

Premda aktivno sviranje na tamburama farkašicama danas nije baš previše zastupljeno, ipak postoje društva koja se mogu pohvaliti korištenjem ovih tambura. Dok ih neki koriste kao tradiciju već dugi niz godina, drugi su tek počeli s obnovom ove prakse, što je možda vezano i uz poseban baštinski status koji joj je relativno nedavno pripisan. U nastavku rada, objasniti će se o kakvom baštinskom statusu je riječ, potom nabrojati i opisati djelovanje glazbenih društava koja koriste farkašice te konačno dati uvid u jedinstveni festival sviranja tambure farkašice, „Farkašijadu“.

6.1. Umijeće sviranja na farkašicama kao nematerijalna kulturna baština

Pod pojmom nematerijalne kulturne baštine podrazumijevaju se žive prakse poput običaja, pjesama, plesova i drugih kulturnih izraza koji čine dio identiteta neke određene skupine. Na UNESCO-ovoj reprezentativnoj listi se iz Hrvatske našlo 15 dobara nematerijalne kulturne baštine, jedno hrvatsko dobro je na popisu nematerijalne baštine kojoj je potrebna hitna zaštita i jedno u registru najboljih praksi očuvanja nematerijalne baštine. Osim tih međunarodno prepoznatih kulturnih praksi, skoro svako mjesto u Hrvatskoj ima svoje prepoznatljive običaje, a u nacionalni Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, koji izrađuje Ministarstvo kulture i medija, upisano je više od 160 nematerijalnih kulturnih dobara.⁴ Upravo na tom popisu kao zaštićeno kulturno dobro našlo se i „Umijeće sviranja na tamburama farkašicama u sjevernoj i sjeverozapadnoj Hrvatskoj.“

U listopadu 2012. godine Povjerenstvo za nematerijalnu baštinu Ministarstva kulture donijelo je sud da: „Umijeće sviranja na tamburama farkašicama u sjevernoj i sjeverozapadnoj Hrvatskoj“ ima obilježja nematerijalne kulturne baštine, a prema rješenju, sviranje na farkašicama postalo je nematerijalnom kulturnom baštinom 2. travnja 2013. godine. Sviranje tambure farkašice kao kulturno dobro rašireno je na više lokacija: Adamovec (grad Zagreb), Koprivničko–križevačku županiju, Varaždinsku županiju, Međimursku županiju, Sisačko – moslavačku županiju i Zagrebačku županiju.⁵

---

⁴ Ministarstvo kulture i medija – Hrvatska nematerijalna kulturna baština na UNESCO-ovim listama. Preuzeto s: <https://min-kulture.gov.hr/izdvojeno/kulturna-bastina/izdavacka-djelatnost/hrvatska-nematerijalna-kulturna-bastina-na-unesco-ovim-listama-19524/19524> (pristup: 20. 8. 2021.)

⁵ <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-5955> (pristup: 31.8.2021.)

Osim što uvrštenje na listu nematerijalne baštine podrazumijeva povlašten status i bolju vidljivost kulturnog dobra, u rješenju se izdaje i sustav mjera zaštite koji nalaže:

- osigurati dostupnost dobra javnosti,
- poticati sudjelovanje pojedinca, grupa i zajednica koje baštine dobro u identificiranju, definiranju, izvođenju i prenošenju dobra,
- popularizirati i promicati kulturno dobro održavanjem stručnih skupova, izložbi, putem pisanih i elektroničkih medija, audio i video zapisa te na druge načine,
- poticati prenošenje i njegovanje kulturnoga dobra u izvornim i drugim sredinama,
- educirati stručni kadar za prenošenje znanja i vještina putem seminara, radionica, formalnoga i neformalnog obrazovanja,
- nastaviti s istraživanjem dobra te stručnim i znanstvenim vrednovanjem kao i primjerenim dokumentiranjem u svim oblicima i načinima suvremenoga bilježenja,
- promicati funkciju i značaj dobra u društvu te uključiti zaštitu dobra u planirane razvojne programe,
- senzibilizirati javnost i podupirati zaštitu i očuvanje dobra kako bi se izbjegla opasnost od nestajanja, uništenja ili komercijalizacije dobra.

Rješenje zaključuje: „Nositelj dobra dužan je provoditi mjere zaštite radi njegova očuvanja, sukladno Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i svim propisima koji se odnose na kulturna dobra, pridržavajući se njegove povijesno – tradicijske matrice i pojavnosti.“⁶

Nakon 2013. i uvrštenja umijeća sviranja farkašice u Registar kulturnih dobara RH, može se uočiti nešto intenzivnija aktivnost u očuvanju i obnovi ove tradicije. Osim obnove tradicije u pojedinim glazbenim društvima, 2015. godine je osnovan i Festival sviranja farkašice o kojem će kasnije biti riječi.

6.2. Folklorna društva u Hrvatskoj i inozemstvu koja koriste tambure Farkaševog sustava

Jedno od glavnih društava koje koristi tambure Farkaševog sustava je Kulturno-umjetničko društvo „Zora“ iz Adamovca. Društvo službeno djeluje od 1920. godine, no moguće je da je postojalo i prije, samo o tome nema službenih dokumenata. Društvo čuva i njeguje

---

⁶ <https://min-kulture.gov.hr/izdvojeno/kulturna-bastina/izdavacka-djelatnost/hrvatska-nematerijalna-kulturna-bastina-na-unesco-ovim-listama-19524/19524> (pristup: 20. 8. 2021.)

dvoglasni Farkašev sustav. S obzirom na to da je praksa sviranja na ovim glazbalima uvrštena na popis nematerijalne kulturne baštine Republike Hrvatske pri Ministarstvu kulture pod nazivom „Umijeće sviranja na tamburama farkašicama u sjevernoj i sjeverozapadnoj Hrvatskoj“, društvo iz Adamovca ima status jednog od nositelja te zaštićene prakse. Društvo sačinjava jedanaest svirača i pjevača te tridesetak ljudi koji čuvaju narodne običaje i prenose ovu posebnost na mlađe generacije. Zanimljiva informacija je da je nošnja koju ovo društvo redovito nosi i koristi, rađena tako da sliči onoj iz 1920. godine.

Osim društva „Zora“ iz Adamovca, praksu sviranja na farkašicama njeguje i Kulturno-umjetničko društvo „Preporod“ iz Dugog Sela koje slovi kao jedno od najstarijih kulturno-umjetničkih društva. Djeluju još od 1907. godine, a aktivni su i dan danas te obogaćuju kulturni život svoga grada. Zadatak ovog društva je promicanje i čuvanje kulture naroda s naglaskom na izvornu baštinu. Društvo se sastoji od više grupa poput: škole folklor, glumačke družine, puhačkog orkestra, veterana/koledarice, tamburaškog orkestrara i drugo.

Društvo broji preko 300 članova, a 200 članova čine djeca što je bitno za daljnji opstanak društva. Ovo društvo djeluje na raznim priredbama i smotrama, a također dobiva i razne nagrade za koje su zaslužni tamburaški orkestar i koreografirani folklor. Mogu se pohvaliti s više od 25 koreografija iz cijele Hrvatske. „Preporod“ putuje cijelim svijetom ponosno predstavljajući pjesme i plesove naše domovine. Zanimljivo je da su plesači ovog društva ujedno i pjevači pa se iz plesnog ansambla lako preobrate u folklorni zbor. Tamburaški orkestar ovog društva koristi srijemski i Farkaš sustav tambura, no pri posjeti ovog društva, uviđa se da posjeduju i troglasne tambure poznate još kao „Jankovićeve“. Tamburaški orkestar često udružuje snage s ostalim glazbalima pa se uz tamburaše mogu čuti druga glazbala poput gajdi, samice, trube, saksofona itd. Ta glazbala također sviraju članovi pa se društvo može pohvaliti sa sviračima raznih perspektiva. Što se tiče repertoara, tamburaški orkestar fokusira se na izvornu glazbu raznih područja, a osim što nastupaju samostalno i tako organiziraju samostalne koncerte, tamburaški orkestar služi i kao pratnja folklornoj grupi ovog društva. Društvo posjeduje ogroman broj tambura Farkaševog sustava koje su izradili graditelji tambura Sinković, Gilg, Kovačević i drugi. Također, društvo posjeduje čelo građeno u prvoj tvornici tambura Terezije Kovačić.

Slika 18: KUD „Preporod“ na Farkašijadi

Uz društva iz Adamovca i Dugog Sela koji se mogu smatrati glavnim održavateljima prakse sviranja tambura farkašica i mnoga druga društva u Hrvatskoj obnovila su tu praksu, pa će ih se u nastavku nabrojati.

Jedno od tih društava je Veteranski folklorni ansambl „Zagreb – Markovac“ koji djeluje od 2007. godine. U svojim početcima je to bila grupa zaljubljenika u folklornu glazbu, no kasnije je to preraslo u društvo s više članova koji čine pjevačku, plesnu i tamburašku sekciju. Tamburaška skupina često svira na farkašicama. Nastupaju diljem cijele Hrvatske, ali i izvan nje. Također, svoj rad često predstavljaju na koncertima društva, a mogu se pohvaliti godišnjim nastupom na Smotri folklora amatera grada Zagreba.

Uz nabrojana društva, farkašice koristi i Kulturno- umjetničko društvo „Rudar Glogovac“ koje nastaje 2001. godine s ciljem oživljavanja kulture u mjestu Glogovac koje spada pod općinu Koprivnički Bregi. Godine 2020. društvo je popravilo tambure Farkaševog sustava iz dobivenih sredstava te tako posjeduju bisernicu, dva braća, bugariju i bas. Ovim pothvatom u ovome se društvu počinje pomalo svirati na tamburama farkašicama te se time pobuđuje očuvanje ove nematerijalne kulturne baštine. Tamburaški orkestar predstavljao je Koprivničko-križevačku županiju na Državnom susretu hrvatskih tamburaških orkestara i sastava. Članovi ovog društva aktivno odlaze na seminare s tematikom folklora te su izvrsni svirači raznih tradicijskih glazbala poput gajdi, duda, dvojnica, samice itd.

Nadalje, društvo koje i dalje aktivno koristi Farkašev sustav tambura je Kulturno-umjetničko društvo „Klek“ koji je svoj osnutak doživio 1980. godine. Cilj društva je promicanje i predstavljanje kulture grada Ogulina i Hrvatske. Tamburaški isključivo izvode ogulinske

izvorne plesove i pjesme. Izvode koreografiju na smotri izvornog folklora Karlovačke županije pod nazivom „Igra kolo“ koja se održava u Ogulinu. Tamburaški ansambl trenutno ima devet članova, a koriste srijemski i Farkaš sustav tambura. Od farkašica posjeduju bisernicu i kontrašicu, prvi i drugi brač, bugariju i berde. Program koji tamburaši izvode su pjesme/kola pod nazivom: Oguline, da ti nima Kleka, Ogulinsko kolo, Staro kolo i Misečina.

Kulturno-umjetnička udruga „Ivan Vitez Trnski“ Nova Rača svoj osnutak bilježi od 1957. godine s ciljem promoviranja pjesme i plesa bilogorskog kraja. Osim što se društvo može pohvaliti sviranjem tambura Farkaševog sustava, zanimljivo je da sviraju i poznate narodna glazbala poput bilogorskih duda, prde tj. glinenog basa, dvojnica itd. Udruga sačinjava dvije folklorne sekcije, dvije tamburaške, mješovitu pjevačku sekciju i mušku pjevačku sekciju. Cilj ove udruge osim druženja je prakticiranje i oživljavanje bogate i raznolike kulture i narodnih običaja naše Hrvatske.

Na listi društva koji sviraju na farkašicama nalazi se i Kulturno-umjetničko društvo „Veseli Prigorci“, a svojim djelovanjem mogu se pohvaliti od 1936. godine. Tijekom Drugog svjetskog rata društvo je prestalo s radom jer su brojni članovi ovog društva bili sudionici spomenutog. Do obnove je došlo 1946. godine kada je društvo svoj rad provodilo pod imenom „Tamburica ti i ja“, a postojala je samo tamburaška sekcija koja je brojila svega jedanaest članova. Tijekom Domovinskog rata, društvo je splasnulo s radom, no krajem devedesetih dolazi do ponovnog žara i želje za radom pa time nastaje i plesna sekcija. Društvo opet broji veći broj članova, a mogu se pohvaliti sviranjem na tamburama Farkaševog sustava.

Osim navedenih amaterskih kulturno-umjetničkih društava, umijeće sviranja farkašica njeguje i profesionalni Ansambl narodnih plesova i pjesama Hrvatske Lado. Orkestar ansambla posjeduje bogat instrumentarij pa se tu mogu naći tradicijska glazbala poput cimbal, istarskih roženica, gajde, samica i drugo. Sviraju također i gudačka glazbala, limena puhačka glazbala, mandoline, tambure gdje koriste srijemski i Farkašev sustav tambura.⁷

Moguće je da u cijeloj Hrvatskoj postoje još neka društva u kojima se i dalje svira na farkašicama, no prethodno nabrojana društva su sva do kojih se uspjelo doći istraživanjem. Do informacija o društvima koja koriste farkašice došlo se pregledavajući programe koncerata nematerijalne kulturne baštine ili pak putem kontakata s članovima ili voditeljima društava. Sve te sakupljene informacije dovele su do pozitivnog i ugodnog iznenađenja zbog broja društava

---

⁷ Lado - Ansambl narodnih plesova i pjesama Hrvatske. O nama. Preuzeto s: <https://www.lado.hr/o-nama/>, (pristup 12. 8. 2021.)

koja rade da se ovakav način muziciranja ne zaboravi. Osim u Hrvatskoj, farkašice se danas aktivno sviraju u Sloveniji i Češkoj.

U Sloveniji na farkašicama svira KUD „Božo Račić“ iz Adlešiča. Iz generacije u generaciju sviraju na tamburama Farkaš sustava, a sveukupno broje do deset članova. Ovaj ansambl ima prosječno 50 nastupa godišnje.

U Češkoj čak dva ansambla sviraju na tamburama Farkaš sustava. Jedan od njih je Tamburašský soubor Brač, Studénka. Ovaj orkestar ima zanimljivu priču jer je do sviranja na farkašicama došlo tako što se Studénka Rudolf Langer 1913. vratio svojoj domovini nakon vojne službe u Bosni i Hercegovini te donio tambure farkašice, posložio osnove, a takvo muziciranje njeguje se još i danas. Drugi ansambl je Pražští tamburaši koji i danas aktivno sviraju na farkašicama, no nažalost ne dobivaju nove članove pa umjesto prvog bračiste imaju mandolinistu, a bugarijama se priključuju gitaristi. Od programa sviraju češke polke, valcere, tanga i drugo.

6.3. Farkašijada

Farkašijada je festival nematerijalne kulturne baštine na kojem se prakticira sviranje na tamburama farkašicama. Koncerti se održavaju od 2015. godine na inicijativu tadašnjeg predsjednika Kulturno- umjetničkog društva „Zora“ iz Adamovca, Ivana Šikića. Iako neki ansambli nastupaju samostalno, ostali služe kao pratnja vokalnom ili plesnom ansamblu. Osim društva iz Hrvatske, na farkašicama su se pojavili i svirači iz Češke i Slovenije pa se ovaj festival može smatrati inozemnim.

Iz službenih dokumenata, prema riječima predsjednika, na ideju ovog projekta došlo se iz razloga što je uz KUD „Zora“ još par društava oživjelo praksu sviranja na tamburama farkašicama. Cilj Farkašijade je povezivanje svih društva u jednu kolegijalnu skupinu te približavanje ovakvog načina sviranja posjetiteljima koji za njega nisu prethodno čuli. Prema riječima predsjednika u pronađenim dokumentima vezanim za same početke Farkašijade piše: „Projekt je to, ponovnog upoznavanja hrvatskog naroda s hrvatskim pejzažom i slavnom hrvatskom prošlošću koju smo zapostavili, a čija problematika je vidljiva pogotovo kod mladih naraštaja. Želja nam je da ovaj koncert pretvorimo u događanje koje će biti prepoznato na jednoj profesionalnoj razini kulturnih okupljanja gdje bi uvijek postojalo mjesta za ideje, vizije i nešto novo, kako bi kao takvi bili prepoznati u čitavoj Republici Hrvatskoj, a i šire.“ (*Projekt, troškovnik i aktivnosti I. farkašijade*, 2015).

Neki od ciljeva koje su pronađeni u privatnim dokumentima pod nazivom „Projekt, troškovnik i aktivnosti 1. Farkašijade“ su: „Razvijanje vještina samostalnog djelovanja, prepoznavanja opasnosti i samozaštite, razvijanje kulture javnog nastupa, govorne kulture, kulture pjevačkog nastupa, očuvanje tradicije kroz ples i pjesmu, poticanje zdravog natjecateljskog duha, udovoljavanje potrebama mladih za kvalitetnom zabavom kulturno-muzičkog karaktera, spoj tradicionalnih i suvremenih vrijednosti kroz ples, pjesmu i govor.“

S druge strane, očekivani rezultati su: „Okupljanje te usmjeravanje mladeži kao društvene kategorije u određenu obrazovno – kulturno – zabavnu sferu, okupljanje građana, na samom događanju u velikom broju te na ovaj način udovoljavanje otvorene društvene potrebe, pronalaženje glazbenih potencijala koji će predstavljati spoj bogate kulturne baštine kajkavskog narječja i suvremenih tekovina kulture na nacionalnoj televiziji.“

Prva Farkašijada održana je 9. prosinca 2015. godine u 20 sati. Mjesto održavanja bila je dvorana Narodnog sveučilišta u Sesvetama. Gosti koji su nastupali bili su: KUD „Preporod“, KUD „Rugvica“, KUD „Laz“ i KUD „Veseli Prigorci“. Dok su KUD „Preporod“ i KUD „Veseli Prigorci“ nastupali samostalno, KUD „Rugvica“ i KUD „Laz“ plesali su uz pratnju svirača KUD – a „Zora“. Program koji je bio prezentiran na prvoj Farkašijadi je:

- Valcer: Listopad, Oj jesenske duge noći, Jadumovečki metliki – fragment svadbenih običaja Adamovca (izvodili su KUD „Laz“ plešući uz instrumentalnu pratnju svirača KUD-a „Zora“),
- Kicoška polka, Blijedi mjesec, Za jedan časak radosti (izvodili su članovi KUD-a „Rugvica“),
- Marševi: Pozdrav i Oj Banovci, Pjesme: Mlad mi lola, Što se bore mislim moje, Ta noć je divna bila i Stiže pramaljeće, Polka: Slava mladosti (izvodili su KUD „Zora“),
- Lepo nas je pogledat sa strane – Pjesme i plesovi Bratine, Poslunete dušice, Došel je s neba, angel pastikom, Zvan Betlema (izvodili su članovi KUD-a „Preporod“),
- Oj Prigorje (pjesma), Prigorski bregi (pjesma), Četrdeset krajcarov (pjesma), Škorjanček (Polka) (izvodili su KUD „Veseli Prigorci“),
- Valcer: Svibanjska ružica, Splet polki: Čežnja za domovinom i Čučerska polka (izvodili su mladi svirači KUD-a „Zora“).

Dana 4. prosinca 2016. godine u 19 sati održana je druga Farkašijada. Mjesto održavanja bila je dvorana Narodnog sveučilišta u Sesvetama kao i na prvoj Farkašijadi. Gosti koji su sudjelovali plešući, pjevajući ili svirajući bili su prvi razred škole iz Adamovca, KUD „Preporod“, Kulturno-umjetnička udruga „Ivan Trnski“ iz Bjelovara, KUD „Mladi Prigorci“ iz

Žerjavina, Folklorni ansambl „Zagreb – Markovac“, KUD „Valentinovo“ iz Dubrave i KUD „Laz“ iz Marije Bistrice.

Kulturna umjetnička društva predstavili su se raznim programom poput:

- Tancaj, tancaj crni kos, Čučerska polka (izvodila je četvrta generacija KUD-a „Zora“),
- „Četrdeset krajceri“ – igra uz pjesmu iz Adamovca (izvodili su prvi razred škole Dragutina Domjanića iz Adamovca uz pratnju mladih svirača KUD-a „Zora“),
- „Zima je zima“ – splet igara iz Adamovca (izvodili su djeca Kulturno-umjetničkog društva „Mladi Prigorci“ iz Žerjavina uz pratnju mladih svirača KUD-a „Zora“),
- Prigorski metliki- fragment svadbenih običaja Adamovca (izvodio je KUD „Laz“ uz instrumentalnu pratnju mladih svirača KUD-a „Zora“),
- Izvorne pjesme i plesovi Bilogore, „Pod račanskim lipama“ (izvodili su Kulturno-umjetnička udruga „Ivan Trnski“ iz Bjelovara),
- Oj Prigorje, Kašina je svim poznata, Polka (izvodili su KUD „Veseli Prigorci“),
- Nastala je ljuta zima, Dvori šipkom ograjeni, Virovska polka (izvodio je FA „Zagreb – Markovac“),
- Staro panje- pjesme i plesovi Adamovca (izvodio je KUD „Valentinovo“ iz zagrebačke Dubrave uz pratnju mladih svirača KUD-a „Zora“),
- Mlad mi lola, Prigorska vura (izvodili su mladi svirači KUD-a „Zora“).

Uz sve ove ansamble, na drugoj Farkašijadi sudjelovala je i Etno udruga „Zipka“ s pjesmama Zorja je zorja i Došel bu.

Treća Farkašijada bila je 26. studenog 2017. godine u 18 sati. Koncert je održan na istom mjestu kao i prethodne Farkašijade. Gosti koji su se predstavili na ovom koncertu nematerijalne kulturne baštine bili su Folklorni ansambl „Zagreb – Markovac“, KUD „Ivan Trnski“ iz Bjelovara, Tamburašský soubor Brač, Studénka iz Republike Češke, Pražští Tamburaši, Prag iz Republike Češke i KUD „Božo Račić Adlešiči“ iz Republike Slovenije.

Na ovoj, prvi puta inozemnoj Farkašijadi, društva i ansambli su se predstavili s idućim programom:

- Jásavá – polka, Sbor Židů – aria, Mužně vpřed – marš (izvodili su Pražští Tamburaši),
- Pastirče mlado in milo – Belokranjska narodna, Pa za koga – vesela i razigrana poljka (izvodili su KUD „Božo Račić“, Adlešiči),
- Pochod tamburašů, Děti z Pirea, České perly, La Paloma, To ta Heřpa, Začinka, Slovanský pochod, Una Paloma Blanca (izvodili su Tamburašský soubor Brač),

- Kolo mi se na križanju vije – koreografija izvornih plesova i pjesama, Rakijice rako, Otac moj, Šuma žirom, Svi se venci venu (izvodili su Kulturno-umjetnička udruga „Ivan Trnski“ iz Bjelovara),
- Žnjačke iz Desinca - pjesme i plesovi iz Jaskanskog Prigorja i polja (izvodili su veteranska skupina FA „Zagreb – Markovac“),
- Serenade Franz Schubert, Oj Banovci: Nepoznat autor – Koračnica (izvodili su peta generacija KUD-a „Zora“).

Četvrta Farkašijada održana je 25. studenog 2018. godine u 18 sati. Mjesto održavanja bila je dvorana Narodnog sveučilišta u Sesvetama. Gosti koji su sudjelovali u ovom događaju bili su Folklorni ansambl „Zagreb – Markovac“, KUD „Ivan Trnski“ iz Nove Rače i KUD „Božo Račić“, Adlešiči iz Republike Slovenije. Program na kojem su društva svirala, pjevala i plesala:

- Lijepo pjeva, Golubica bela, Suita (izvodili su KUD „Zora“ iz Adamovca),
- Pika poka, Od kod si dekle ti doma, Pika pika, Vini vini (izvodili su tamburaši iz KUD-a „Božo Račić“ iz Adlešiča),
- Pjesme i plesovi Bilogore (izvodio je KUD „Ivan Trnski“ iz Nove Rače),
- Pjesme i plesovi Slavonije (izvodio je Folklorni ansambl „Zagreb – Markovac“),
- I ja sam posavačko dete (izvodili su svirači iz KUD-a „Zora“ uz plesanje sudionika iz publike).

Na kraju su svi sudionici izveli zajedničku skladbu pod naslovom „Oj jesenske duge noći“.

Peta Farkašijada održana je 1. prosinca 2019. godine u 18 sati. I 2019. godine Farkašijada je održana na istom mjestu. Gosti koji su se našli na programu ovog koncerta bili su Folklorni ansambl „Zagreb – Markovac“, KUD „Veseli Prigorcji“ iz Jesenovca te KUD „Božo Račić“, Adlešiči iz Republike Slovenije. Program koji se izvodio bio je:

- Oj Prigorje, Prigorski bregi, Četrdeset krajcarov, Škorjanček (izvodilo je Kulturno-umjetničko društvo „Veseli Prigorcji“),
- Moj fantič je prijezdil, Preozke su stezice, Svatsko kolo (izvodilo je Kulturno-umjetničko društvo „Božo Račić“ iz Adlešiča),
- Pjesme iz Zagrebačkog Prigorja (izvodio je Folklorni ansambl „Zagreb – Markovac“),
- Pjesma Matiji Gupcu, Bezimena polka, Prosto zrakom ptica leti, Slavonski intermezzo (izvodila je peta generacija „Zore“).

Peta Farkašijada bila je ujedno i zadnja jer se već iduće godine pojavila pandemija zbog koje nije bilo moguće održati Farkašijadu.

7. Zaključak

Ovaj rad u središte postavlja ulogu Milutina Farkaša u povijesti tamburaštva. Pri tome se posebno razmatrala rana faza skupnog sviranja na tamburama kad su se najviše koristile tambure Farkaševog sustava te život i glazbene aktivnosti samog Farkaša. Osim toga, dio istraživanja je bio usmjeren k aktivnom sviranju na farkašicama u sadašnjosti.

U prvom poglavlju bavila sam se poviješću tambure i razvojem različitih sustava ugodbe tambura, s posebnim osvrtom na dvoglasne kvintne tambure farkašice. Informacije sam bazirala uglavnom na literaturi autora koji su se temom najviše bavili, poput Ferića i Leopolda. Za dublje shvaćanje posebnosti konstrukcije i sistema tambura farkašica najviše mi je pomogao sam Farkašev udžbenik „Kratka teoretičko – praktička uputa u tamburanje po kajdah“. Osim radova prethodno spomenutih autora, proučavala sam i članke u časopisu „Tamburica“ koji je izlazio početkom 20. stoljeća. S obzirom na to da se ove tambure danas sviraju samo u rijetkim društvima, zahvaljujući poznanstvima, kontaktirala sam Marija Sorića koji vodi tamburaše u Kulturno-umjetničkom društvu „Preporod“ u Dugom Selu. Susret sa Sorićem i posjet društvu „Preporod“ ,gdje sam se upoznala sa svim vrstama tambura farkašica, bio mi je od iznimne koristi.

Drugo poglavlje stavlja fokus na samog Milutina Farkaša i njegovo glazbeno djelovanje. Prvi korak je bio pronalaženje njegove ostavštine. Saznavši za referat dr. sc. Lucije Konfić o Farkaševoj ostavštini koja se čuva u Odsjeku za povijest hrvatske glazbe Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, kontaktirala sam autoricu i na Odsjeku dobila na uvid kompletnu građu koja se temeljila na obiteljskim slikama, privatnim dokumentima, raznim obradama za tambure, autorskim skladbama za klavir itd. Budući da je notna građa samo dijelom sređena, tamo me dočekalo mnoštvo partitura, što posloženih, što nerazvrstanih, pa sam napravila popis koji daje pregled skladbi i vrsti sastava za koje su pisane. Osim što sam njegovu originalnu skladbu prepisala u program *Sibelius* te napravila analizu koja daje uvid u Farkaševo skladateljsko umijeće, proučavala sam i obrade koje je pisao za tamburaške sastave i primijetila da u usporedbi s današnjim obradama i nemaju prevelike razlike.

Nadalje, uz odabranu literaturu pratila sam njegov pedagoški rad pri Pjevačkom društvu „Kolo“ gdje je imao redovite nastupe, a može se pohvaliti i uspjesima što se tiče rada pri tamburaškoj školi. Za kraj ovog poglavlja odlučila sam usporediti Farkaševu uputu za

tamburanje s tamburaškom školom suvremenijih autora i uočiti promjene unutar više od 100 godina razlike između tih udžbenika.

Treće poglavlje podrazumijevalo je dosta terenskog istraživanja jer se radi o aktivnom sviranju na farkašicama u današnje vrijeme. Umijeće sviranja na tamburama farkašicama dobilo je status nematerijalne kulturne baštine Republike Hrvatske pa sam dio poglavlja posvetila tome. Jedino društvo s farkašicama za koje sam znala, bilo je društvo „Zora“ iz Adamovca gdje je proveden intervju s predsjednikom društva Ivanom Šikićem. Tamo sam dobila mnogo informacija i materijala, kako o tamburama, tako i o Farkašijadi, festivalu koji promovira sviranje na farkašicama, a čiji je glavni organizator upravo Ivan Šikić. S obzirom da je muziciranje na farkašicama danas stvarno rijetko, pronalazak ostalih društava koja njeguju tu tradiciju, zahtijevao je puno raspitivanja i internetskog pretraživanja.

Generalno govoreći, tambure farkašice se skoro u svemu razlikuju od tambura koje danas koristimo, uključujući zvuk, izgled, ugodbu, veličinu, oblik, no to ih ne čini ništa manje vrijednima, nego već suprotno, upućuje na dugi razvojni put suvremene tambure i trud koji je bio uložen u standardizaciju ovog instrumenta. Smatram da se o ovim tamburama treba više govoriti kako bi tamburaši novih generacija znali kako se razvijala tambura i tamburaštvo, a to možemo postići daljnjim promicanjem ovih glazbala. Naravno da ove tambure nemaju iste mogućnosti kao suvremene koje se od nedavno mogu studirati na visokoškolskoj ustanovi, no valja očuvati tradiciju i spomen tamburama farkašicama koje uz druge tradicijske prakse čine nematerijalno dobro naše domovine. Neki pokreti očuvanja aktivnosti muziciranja na ovim tamburama su poduzeti, no treba paziti da se tako i nastavi.

Smatram da farkašice s pravom nose ime po Milutinu Farkašu jer je svojim angažmanom i radom pridonio popularnosti ovih tambura, a i prvi im je posvetio pisanu uputu, koja se može smatrati i najranijim pedagoškim pothvatom za tambure, odnosno prvom tamburaškom školom. Iz svih informacija koje sam skupila, a najviše pronađenih u Odsjeku za povijest hrvatske glazbe Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, može se reći da je Farkaš bio pravi muzički znalac. U prilog tome ide i činjenica da se neke skladbe koje je obradio za svoj sustav izvode i na sustavima današnjice.

Svjesna da možda neke informacije nedostaju, na kraju ovog rada iskazujem zadovoljstvo što se ova tema produbila i proučila te se nadam da će ove informacije koristiti novim, ali i starim zaljubljenicima u tambure.

8. Literatura

1. Almanak i statistika južnih Slavena u Sjedinjenim Državama, 1927.
2. Andrić, J. (1953) *Škola za tambure: priručnik za sve sisteme tambura*. Zagreb: Seljačka sloga.
3. Andrić, J. (1962) *Tamburaška glazba: historijski pregled*. Slavonska Požega: Vlastita naklada
4. Bezić, N. (2001) Tamburica – hrvatski izvozni proizvod na prijelazu 19. u 20. stoljeće, *Narodna umjetnost*, 38, 2, str. 97-115.
5. Bradić, Ž. – Leopold S. (1992) *Škola za tambure 1 kvartnog g-sustava*. Zagreb: Školska knjiga.
6. Farkaš, M. (1894) *Kratka teoretička – praktička uputa u tamburanje po kajdah*. Zagreb: Vlastita naklada.
7. Farkaš, M. (1911) *Kratka teoretička – praktička uputa u tamburanje po kajdah*. Zagreb: Vlastita naklada.
8. Ferić, M. (2011) *Hrvatski tamburaški brevijar*. Zagreb: Šokadija-Zagreb.
9. Goglia, A. (1930) *Komorna muzika u Zagrebu*. Zagreb: Tisak nadbiskupske tiskare.
10. Goglia, A. (1943) Milutin pl. Farkaš. Povodom dvadesete godišnjice smrti najvećeg promicatelja tamburaške glazbe., *Hrvatska tamburica*, 8, 1, str. 1 – 2.
11. Goglia, A. (1942) *Spomenica povodom 80-godišnjice društva*. Zagreb: Tiskara Dragutin Beker.
12. Gutschy, A. (1898) *Kako su si pregradjene tambure put u javnost doprle?*. Sisak: Vlastita naklada.
13. Jeić, J. (2010) Tvornica tamburica i ostalih glazbala Terezija Kovačić, *Hrvatska revija*. obnovljeni tečaj 10/1, str. 116. - 121.
14. Jeić, J. (2016) Alphonse Gutschy i Jeronim Lukić – tamburaški reformatori. *Kaj* 49/1-2:, str. 95. – 120.

15. Konfic, I. Konfic L., Vukobratović J. (2014) *Tamburaški orkestar Glazbene škole Alberta Štrige Križevci*, Zagreb – Križevci: HAZU, Zavod za znanstvenoistraživački i umjetnički rad Koprivničko – križevačke županije.
16. Kuhač, F. K. (1994) *Ilirski glazbenici : prilozi za povijest hrvatskoga preporoda*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naknada
17. Leopold, S. (1995) *Tambura u Hrvata*. Zagreb: Golden Marketing.
18. Ministarstvo kulture, *Rješenje o svojstvu nematerijalnog kulturnog dobra*, 2013.
19. Mutak, V. (1943) Farkaš kao zborovođa i skladatelj. *Hrvatska tamburica*, 8, 1 – 4, str. 11. – 12.
20. Njikoš, J. (2011) *Povijest tambure i tamburaške grane*. Osijek: Šokačka grana: STD „Pajo Kolarić“: Hrvatski tamburaški savez.
21. *Projekt, troškovnik i aktivnosti I. Farkašijade*, 2015.
22. Ranitović, B., Ladović, V. (1974) *Zagreb 1900*. Zagreb: Liber.
23. Širola, B. (1933) Kako se rade dangubice i ostale tamburice, *Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena*, 29, 1, str. 197 – 205.
24. *Tamburica : hrvatski tamburaški zbornik : poučno-zabavni list s glazbenim prilozi za tamburaše*. 1903-1913.
25. Tomaj, Gj. (1943) Moje uspomene na Milutina Farkaša, *Hrvatska tamburica*, 8, 1 – 4, str. 12 – 13.

8.1. Elektronički izvori:

1. Klajzner, I. (2018) Ostavština Hrvatskog pjevačkog društva „Kolo“ u državnim arhivima s posebnim osvrtom na sređivanje njihovog fonda u Hrvatskom državnom arhivu i detaljan pregled dijela fonda u Državnom arhivu u Zagrebu [diplomski rad]. Zagreb: Muzička akademija Sveučilišta u Zagrebu. Dostupno na:
http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/10605/1/Klajzner_diplomski.pdf (Pristup 12. 7. 2021.).

2. Konfic, L. (2020) Ostavština Milutina pl. Farkaša u Odsjeku za povijest hrvatske glazbe HAZU. Preuzeto s: http://hmd-music.org/wp-content/uploads/2020/02/Konfic_Farkas-HMD2019ppp.pdf (Pristup 31. 8. 2021.).
3. Lado - Ansambl narodnih plesova i pjesama Hrvatske. O nama. Preuzeto s: <https://www.lado.hr/o-nama/> (Pristup 12. 8. 2021.).
4. Ministarstvo kulture i medija – Hrvatska nematerijalna kulturna baština na UNESCO-ovim listama. Preuzeto s: <https://min-kulture.gov.hr/izdvojeno/kulturna-bastina/izdavacka-djelatnost/hrvatska-nematerijalna-kulturna-bastina-na-unesco-ovim-listama-19524/19524> (Pristup: 20. 8. 2021.).
5. Ministarstvo kulture i medija – Registar kulturnih dobara. Preuzeto s: <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-5955> (Pristup 31. 8. 2021.).
6. Zeininger, B. (1892) Hrvatsko pjevačko društvo „Kolo” 1862.-1892. u Zagrebu tečajem trideset godina. Jubilejski spis, Zagreb: Knjigotiskarski i litografski zavod C. Albrechta. Dostupno na: <http://kgzdz.arhivpro.hr/?kdoc=11012906> (Pristup 19. 6. 2021.).

9. Prilozi

9.1. Popis slika

Slika 1: Bisernice Farkaševog sustava u vlasništvu KUD-a „Preporod“ Dugo Selo. (Fotografirano u prostoru KUD-a „Preporod“ Dugo Selo).

Slika 2: Bračevi Farkaševog sustava u vlasništvu KUD-a „Preporod“ Dugo Selo. (Fotografirano u prostoru KUD-a „Preporod“ Dugo Selo).

Slika 3: Bugarije Farkaševog sustava u vlasništvu KUD-a „Preporod“ Dugo Selo. (Fotografirano u prostoru KUD-a „Preporod“ Dugo Selo).

Slika 4: Berde Farkaševog sustava u vlasništvu KUD-a „Preporod“ Dugo Selo. (Fotografirano u prostoru KUD-a „Preporod“ Dugo Selo).

Slika 5: Čelo Farkaševog sustava rađeno u tvornici Terezije Kovačić u vlasništvu KUD-a „Preporod“ Dugo Selo. (Fotografirano u prostoru KUD-a „Preporod“ Dugo Selo).

Slika 6: Milutin pl. Farkaš. (Fotografirano u Odsjeku za povijest hrvatske glazbe HAZU).

Slika 7: Farkaš s obitelji. (Fotografirano u Odsjeku za povijest hrvatske glazbe HAZU).

Slika 8: Ženski tamburaški orkestar. (izvor: Ranitović, B. Ladović, V. (1974.)).

Slika 9: Naslovna stranica bilježnice tajnika Milutina Farkaša. (Fotografirano u prostorima Hrvatskog glazbenog zavoda).

Slika 10: Naslovna stranica Farkaševe mazurke „Tihi sancí“. (Fotografirano u Odsjeku za povijest hrvatske glazbe HAZU).

Slika 11: Uvod skladbe „Tihi sancí“.

Slika 12: Skladba „Tihi sancí“ od 5. do 17. takta, a-dio.

Slika 13: Skladba „Tihi sancí“ od 18. do 32. takta, b-dio.

Slika 14: Skladba „Tihi sancí“ od 33. do 46. takta, c-dio.

Slika 15: Skladba „Tihi sancí“ od 47. takta do kraja, d-dio.

Slika 16: Prikaz partiture za Farkašev sustav.

Slika 17: Držanje tambura Farkaševog sustava.

Slika 18: KUD „Preporod“ na Farkašijadi.

9.2. Popis tablica

Tablica 1: Skladbe za brač prvi i glasovir – prvi svezak.

Tablica 2: Skladbe za brač prvi i glasovir – drugi svezak.

Tablica 3: Album za brač prvi – zbirka hrvatskih popijevaka.

Tablica 4: Album za brač prvi – zbirka hrvatskih koračnica.

Tablica 5: Svezak br. 1 – Farkaševе obrade za tamburaški orkestar iz 1903. godine.

Tablica 6: Svezak br. 2 – Farkaševе obrade za tamburaški orkestar iz 1903. godine.

Tablica 7: Svezak br. 3 – Farkaševе obrade za tamburaški orkestar iz 1903. godine.

Tablica 8: Svezak br. 4 – Farkaševе obrade za tamburaški orkestar iz 1903. godine.

Tablica 9: Svezak br. 5 – Farkaševе obrade za tamburaški orkestar iz 1909. godine.

Tablica 10: Svezak br. 6 – Farkaševе obrade za tamburaški orkestar iz 1909. godine.

Tablica 11: Svezak br. 7 – Farkaševе obrade za tamburaški orkestar iz 1909. godine.

9.3. Transkript razgovora s Ivanom Šikićem

Vrijedan dio ovog diplomskog rada čini intervju s Ivanom Šikićem, dosadašnjim predsjednik KUD-a „Zora“ i organizatorom Farkašijade. Intervjuirala sam ga u njegovoj kući u Adamovcu, 15. srpnja 2021. godine gdje mi je odgovorio na sva pitanja vezana uz njega samog i KUD „Zora“.

1. Možete li ispričati o svojim početcima u KUD-u „Zora“?

Ja sam njihov član od šeste, sedme godine života, a ovdje sam se doselio u četvrtoj ili petoj godini. Tata je iz Like, a mama iz Žumberka. Tu smo došli jer su baka i djed kupili zemlju, znači nemam veze s prezimenima ovdje. Ovo mjesto gdje jesmo zove se Brezovec, a sa 6 godina kako sam ja krenuo u prvi osnovne i družio se s prijateljima, tako se tu dolje u selu nalazila obitelj Zenko koji su četvrta generacija KUD-a „Zora“. Njihovi preci, tj. prva generacija je osnovala Zoru, a službene papire imamo iz 1920-ih. Tada su se zvali „Zora Zenko“. Sa sedam godina Ivan Zenko počeo me učiti na srijemskim tamburama. To je bio više kao neki bend, međutim nakon šest mjeseci smo se raspali, ali iz nekog razloga pozvali su me i pitali hoću li početi učiti svirati farkašice s njima. Tako sam ja s njima bio stasao, slušao njihove lovačke i vatrogasne priče i jednostavno se zaljubio u to. To bi bilo to ukratko o mojim počecima.

2. Kako je izgledao Vaš daljnji put što se tiče folkloru i farkašica?

Sa 16 godina pridružio sam se susjednom selu u folkloru. S 18 godina, nas petorica prijatelja osniva, tj. revitaliziramo KUD „Dragutin Domjanić“ u Adamovcu. To je bilo 2009. godine. Kasnije sam napustio to društvo zbog vremena, manjka mogućnosti, no uz to sam paralelno svirao i u „Zori“ gdje smo nastupali samo na smotrama i na misama. Uz još jednog dečka ja sam peta generacija „Zore“.

3. Bili ste predsjednik KUD-a „Zora“. Kako se to dogodilo i zašto više niste?

Godine 2014. ljudi iz „Zore“ su ostarili pa su me pitali da ja to preuzmem, a skupština je bila jako emotivna. Više nisam predsjednik jer još početkom prosinca mi je mandat bio pri kraju pa sam dečku, kojeg sam učio svirati, rekao da on to preuzme, ali nažalost on je tragično preminuo pa time dolazi i do djelomičnog i trenutnog raspada „Zore“, no od „Zore“ je sada nastao profesionalni Ansambl „Hearts of Zagreb“ gdje sudjeluje 50 članova, a svi su uglavnom solisti. Priključili su se svirači iz drugih društava pa smo svirali i na farkašicama.

4. Vi ste sam osnivač Farkašijade? Što je Farkašijada za Vas?

Farkašijadu sam samostalno osnovao. Tu je naravno bila pomoć roditelja i prijatelja, no ideja je moja. Farkašijada je za mene mjesto susreta, tu se nađu prijateljstva, ljubavi... Kako sam vodio sedam društava u isto vrijeme, tako sam neka društva ubacivao na Farkašijadu pa bi mi u Zori svirali, a ta ostala društva bi plesala.

5. Gdje se izvodi Farkašijada?

Farkašijada se održavala u Sesvetama u Narodnom sveučilištu.

6. Jesu li Farkašijade posjećene od strane publike?

Farkašijade budu dosta slabo posjećene. Na početku su bile čak i ulaznice, no to smo ukinuli. Dvorana ima 220 mjesta pa su prve dvije bile jako posjećene, ali kasnije sve manje i manje.

7. Vidjela sam da postoji udruga Milutin Farkaš, što je to i čemu služi?

Bio sam predsjednik Udruge Milutin Farkaš kad smo osnovali KUD „Dragutin Domjanić“. Udrugu smo napravili kao oblik pomirenje KUD-a „Zora“ i KUD-a „Veseli Prigorci“ jer su se razišli i posvađali prije četrdesetak godina. Nije imala neku drugu funkciju, osim nekih manjih projekata makar je ideja bila da se promovira Farkašev sustav tambura.

8. Koji repertoar izvodi „Zora“?

Od repertoara se izvode marševi, koračnice, plesovi još iz Farkaševog doba, sveukupno smo oko 35 pjesma svirali. Reklo se da je bolji sastav bio onaj koji je znao više toga odsvirati.

9. Svira li „Zora“ uz farkašice i druge sustave tambura?

„Zora“ svira isključivo na farkašicama.

10. Jesu li svirači u Zori amateri ili školovani glazbenici?

Svirači su uglavnom amateri. Znanje se prenosilo s koljena na koljeno.

11. Tko vodi tamburaše u „Zori“?

U „Zori“ tamburaše vodi Ivan Filipčić. On je išao u glazbenu školu i odličan je svirač.

12. Svira li se u „Zori“ po sluhu ili po notama?

Do trenutka kad meni nisu predali „Zoru“, znači do 2014., sve je išlo preko sluha, a kad smo mi noviji došli, radili smo po notama.

13. Tko se bavi popravkom vaših tambura?

Tambure nam sada servisira Zoran Gojmerac. Isprva nam je servisirao majstor Zwirn, ali kako je on nažalost umro, popravke je preuzeo Zoran Gojmerac.

9.4. Note skladbe „Tihi sancí“

TIHI SANCI

Milutin Farkaš

Uvod

Musical score for the introduction (Uvod) of the piece. It consists of four measures. The key signature is three sharps (F#, C#, G#) and the time signature is 3/4. The music is written for piano (p). The right hand features a melodic line with eighth and quarter notes, while the left hand provides a harmonic accompaniment with chords and single notes.

Mazurka

Musical score for the first part of the Mazurka, starting at measure 5. The key signature remains three sharps and the time signature is 3/4. The music is marked piano (p). The right hand has a rhythmic melody with eighth notes and rests, and the left hand plays a steady accompaniment of chords.

Musical score for the second part of the Mazurka, starting at measure 9. The key signature and time signature are consistent. The right hand continues the melodic line with eighth notes and rests, and the left hand maintains the chordal accompaniment.

Musical score for the third part of the Mazurka, starting at measure 13. The key signature and time signature are consistent. The music is marked mezzo-forte (mf). The right hand features a more active melodic line with eighth and sixteenth notes. The left hand continues with the chordal accompaniment. The section concludes with a first ending (1.) and a second ending (2.) leading to a repeat sign.

2

18

p *leggiero*

22

p *leggiero*

26

30

f

1.
2.

Fine

33

f *p*

36

mf .....scherzando.....

40 3

44

p *dolce*

leggiero *cresc.* *p* *cresc.*

dolce

Mazurka D.C. al Fine

1. 2.

mf *f*